

ISSN 1334-0697

GODIŠNJAK TRIBINE

**PRAVNOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
I
KLUBA PRAVNIKA
GRADA ZAGREBA**

***VODITELJ TRIBINE I UREDNIK:
AKADEMIK JAKŠA BARBIĆ***

ZAGREB, 2011.

**KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA
156. TRIBINA – 15. VELJAČE 2011.
PRAVNI POLOŽAJ SVEUČILIŠTA
OD 1874. DO DANAS**

J. Barbić: Gospođe i gospodo, kolegice i kolege, dobro došli na 156. tribinu Kluba pravnika grada Zagreba i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, jednu od tribina koje se neprekidno, jednom mjesečno, održavaju već osamnaest godina. Na tim smo se tribinama uvijek bavili aktualnim temama. U skladu s time i ova današnja tema je vrlo aktualna sada kad se priprema novo pravno uređuje statusa sveučilišta.

Zato je zanimljivo čuti kakav je bio pravni položaj Sveučilišta u Zagrebu od 1874., tj. od nastanka Sveučilišta novog doba do danas. Sveučilište traje od 1669. godine i od tada do danas djelovalo je u različitim društveno-ekonomskim formacijama, od feudalizma preko ranog pa kasnijeg kapitalizma i socijalizma do globaliziranog kapitalizma naših dana. U cijelom tom razdoblju ono je djelovalo u različitim državama koje su se smjenjivale, u pravilu pod dramatičnim okolnostima, pa je propalo i jedno od najvećih europskih carstava svoga vremena, a Sveučilište je usprkos svim turbulentnim vremenima opstalo do danas.

Ovdje imam potrebu, ne bez ponosa, reći da Sveučilište u Zagrebu zahvaljuje svoj kontinuitet današnjem Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu jer je od 1850. do 1874. godine tadašnja Pravoslavna akademija bila jedina visokoškolska institucija u Hrvatskoj. Djelovala je u zgradi današnje gimnazije na Katarinskom trgu. Prije 15 godina na 220. obljetnicu Fakulteta na tu smo zgradu postavili odgovarajuću spomen-ploču, ali je prilikom kasnijeg uređenja fasade na toj zgradi bila uklonjena i više tamo nije vraćena. Mislim da bi Fakultet trebao nastojati da se ta ploča vrati na mjesto gdje je bila postavljena. Fakultet je 1776. počeo na mjestu gdje se danas nalazi zgrada Hrvatskog sabora, što je obilježeno postavljanjem spomen-ploče, pa bi bilo lijepo da se ponovo vidi gdje je poslije djelovao, prije nego što se preselio u zgradu u kojoj se sada nalazimo.

Svaka od država u kojima je djelovalo Sveučilište nastojala je u svom pravnom sustavu urediti njegov ustroj i njegovo djelovanje. Zamolili smo našeg kolegu profesora Dalibora Čepula, predstojnika Katedre za povijest hrvatskog prava i države, da nam prikaže pregled pravnog uređenja Sveučilišta u Zagrebu i njegova pravnog položaja kroz sve te države od 1874. godine do danas. Pritom bi bilo zgodno vidjeti imali neke konstante u tom uređenju ili je pak svaki put bilo radikalnijih zahvata u pravni položaj Sveučilišta te, ako je toga bilo, koja je država to činila i kako. To bi bilo vrlo zanimljivo vidjeti s obzirom na uređenje pravnog položaja sveučilišta koje se sada predlaže.

Kolega Čepulo, vi ste najpozvaniji da o tome nešto kažete pa bih Vas zamolio da uzmete riječ.

D. Čepulo: Zadovoljstvo mi je nastupiti na ovoj tribini Kluba pravnika grada Zagreba. Klub je na neki način sljednik Pravničkoga društva u Zagrebu koje je osnovano 1875., tj. odmah nakon zagrebačkog Sveučilišta, pa se u ovoj temi i na ovom mjestu dobro dodiruju te dvije institucije. Koji je razlog ove tribine, profesor Barbić već je sugerirao. Dobar razlog bio bi već i sam *amor intellectualis*, intelektualna radoznalost vezana uz vlastito biće. Ali osim toga postoji i pragmatički razlog, a to je potreba razumijevanja sadašnjega položaja i ustroja našega Sveučilišta koje ćemo bolje shvatiti ako utvrdimo kako je i kroz koje mijene ono nastajalo. Produbljenije razumijevanje sadašnjosti jednako kao i iskustva iz povijesti mogu pak predstavljati dobru orijentaciju za akciju danas.

To dugo razdoblje od 130 godina pokušat ću sažeti u sat vremena. Ono na što ću biti prvenstveno koncentriran je pitanje autonomije, tj. odnosa nosilaca vlasti prema Sveučilištu, i obrnuto, te pitanje unutrašnjeg ustroja Sveučilišta. To su teme koje još od začetaka sveučilišnog obrazovanja u Bologni prate instituciju sveučilišta koja se na neki način u tim napetostima gradi i potvrđuje. No, preskočit ćemo srednjovjekovnu genezu sveučilišta i tek se prisjetiti nastanka našeg Sveučilišta 1669. kada je Leopoldovom poveljom tadašnja Isusovačka akademija dobila sveučilišne privilegije. Te privilegije međutim nisu realizirane, jer su više isusovačke vlasti u Grazu, a i Sveučilište u Grazu koje su držali isusovci, smatrali da će u novom

sveučilištu u Zagrebu dobiti konkurenciju. Stoga su 1669. ostvarene samo neke od tih privilegija, ali sveučilište zapravo nije realizirano. Sljedeća stepenica bilo je osnivanje Kraljevske akademije znanosti od kraljice Marije Terezije 1776. Akademija je imala Teološki, Pravni i Filozofski fakultet, ali se zapravo radilo o dvogodišnjim školama koje nisu bile na razini fakulteta, iako je studij prava i teologije faktično bio četverogodišnji studij jer je prije upisa ta dva viša studija trebalo završiti Filozofski fakultet – a to je u osnovi odgovaralo i strukturi sveučilišnih studija. No, Kraljevska akademija znanosti imala je državnog upravitelja, a suvremenici uglavnom nisu bili zadovoljni obrazovanjem koje je davala smatrajući da je osnovni razlog u tome što je ona bila pod neposrednom državnom upravom te nije imala slobodu unutrašnjeg organiziranja i poučavanja. Akademiju je ukinula carska vlada u sklopu reforme školstva u cijeloj Monarhiji poduzete 1850. Tada su dvije godine prijašnjeg Filozofskog fakulteta priključene do tada šestogodišnjoj Klasičnoj gimnaziji kao njen 7. i 8. razred, dok je umjesto dvogodišnjeg Pravnog fakulteta osnovana trogodišnja Pravoslavna akademija. I kao što je profesor Barbić rekao – ako su filozofi bili prvi, mi smo jedini na Sveučilištu koji imamo kontinuitet. No, ni Pravoslavna akademija kao obrazovna ustanova pod ravnanjem države, a ne slobodna znanstvenonastavna ustanova, nije zadovoljila očekivanja suvremenika. Ipak, ta je visoka škola poslužila kao osnovica za formiranje Sveučilišta. Naime, 1868. godine trogodišnji studij pretvoren je u četverogodišnji po uzoru na Pravni fakultet Bečkog sveučilišta, a dodane su i dvije katedre koje su trebale postati jezgra budućeg Filozofskog fakulteta. Godine 1869. donesen je pak vrlo kratak zakon o utemeljenju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. No, Sveučilište je otvoreno tek 1874. nakon što je Sabor donio Zakon o ustroju Sveučilišta koji je bio dio reformi poduzetih za uprave bana Ivana Mažuranića.

I tako konačno dolazimo do početka našeg izlaganja. Oba su navedena zakona predvidjela osnivanje Sveučilišta sa četiri fakulteta – Bogoslovnim fakultetom, Pravnim fakultetom (izvorno Pravoslavnim i državoslovnim fakultetom), Filozofskim (Mudroslovnim) fakultetom te Medicinskim fakultetom. No, Sveučilište je 1874. otvoreno sa tri fakulteta, dok je zbog nedostatka sredstava i osoblja Medicinski fa-

kultet otvoren tek 1917. Sveučilište, koje je slijedilo klasični obrazac srednjoeuropskih fakulteta zasnovanih na povezanosti znanosti i obrazovanja, unijelo je posve nov zamah u hrvatski intelektualni i kulturni život u odnosu na prijašnje škole te postalo jedan od ključnih generatora procesa civiliziranja hrvatskog društva povezujući njegov razvoj s kulturnim dostignućima u razvijenim europskim zemljama. I samo je sveučilište raslo i po broju fakulteta, nastavnika i studenata (v. prikaz razvoja Sveučilišta 1874.-1826. u prilogu). Indikativno je da su do znatnijeg kadrovskog osnaženja Sveučilišta koncem 19. stoljeća praktički svi privatni docenti prolazili specijalizaciju na najboljim srednjoeuropskim sveučilištima, a to se u nešto smanjenom opsegu nastavilo i poslije.

Što se položaja i ustroja Sveučilišta tiče, ono je slijedilo austrijske propise odnosno model državnog sveučilišta. Ustroj Sveučilišta iz toga doba prikazan je na tabeli I. (v. u prilogu). Fakultetom su upravljali dekan i i profesorski zbor koji su činili svi redoviti i izvanredni profesori koji su birali dekana na jednogodišnje razdoblje. Rektor s jednogodišnjim mandatom biran je pak na posebnom tijelu sastavljenom od četveročlanih delegacija svakog fakulteta. Rektori su se mijenjali turnusno po unaprijed određenom redu po fakultetima. Uz rektora na Sveučilištu je postojao i Senat koji su činili rektor, dekan i prodekani. Radilo se o Sveučilištu s jakim fakultetima. To se vidi ne samo u kratkotrajnom mandatu rektora i njegovu turnusnom izboru već još i više u odlučivanju na Senatu. Naime, za odlučivanje na Senatu bio je potreban natpolovični kvorum u kojem je bio najmanje jedan predstavnik svakog fakulteta – tako je svaki fakultet, doduše više u teoriji negoli u stvarnosti, mogao blokirati donošenje bilo koje odluke na Senatu.

Što se tiče vanjskih odnosa, Zakon iz 1874. proglasio je načelo slobode učenja i podučavanja, ali je Sveučilište bilo vrlo čvrsto vezano uz Zemaljsku vladu. Ni jedan ni drugi sveučilišni zakon (iz 1869. i 1874.) nisu ništa rekli o pravnoj osobnosti bilo Sveučilišta bilo fakulteta. Podaci u arhivskim vrelima – koje bi ipak trebalo podrobnije proučiti prije konačnog zaključka – upućuju na to da ni Sveučilište ni fakulteti nisu imali pravnu osobnost te nisu nastupali u pravnom prometu, već je umjesto njih to činila Vlada. Tako je Vlada nabavljala materijal za Sveučilište i odobravalala pojedinačne isplate, a raspi-

sivala je i natječaje za profesorska mjesta. Vlada je općenito kontrolirala jako puno toga jer su zapisnici profesorskih zborova preko Senata dostavljani na potvrdu Vladi koja je na taj način imala pun uvid u život i poslovanje fakulteta. S obzirom na to da su u Zakonu o ustrojstvu Sveučilištu bile nabrojene katedre, predmeti i osnova nastavnog plana, Vlada je putem nadzora zakonitosti zapravo kontrolirala i taj dio poslovanja fakulteta. Važan je bio i način izbora profesora. Profesore je birao profesorski zbor i svoju odluku preko Senata prosljeđivao banu. On je pak prijedlog dostavljao kralju koji je postavljao profesore u položaj visokih državnih činovnika. I rektora i dekane potvrđivao je ban. Vlada je, uglavnom u doba autoritarne vlasti bana Khuena Héderváryja, u nekoliko navrata iskoristila taj svoj jaki položaj. Tako je Khuen Héderváry već 1884. uredbom smijenio rektora Blaža Lorkovića jer nije po njegovoj uputi ozbiljnije proveo istragu nakon jedne javne političke provokacije studenata, i to na proslavi desetogodišnjice osnivanja Sveučilišta. To smjenjivanje odjeknulo je i izvan granica Hrvatske i više se nije ponovilo, ali je Vlada pokazala što može učiniti. Još je značajnija bila izmjena Zakona o ustroju Sveučilišta iz 1894. kojom je Vlada putem jedne nejasne odredbe dobila mogućnost da uz kandidata kojega je izabrao profesorski zbor kralju predloži svog kandidata za profesorsko mjesto. Tako je Vlada u tri navrata nametnula svoje kandidate Filozofskom fakultetu, a umirovila je trojicu nastavnika koji su pripadali političkoj oporbi. Zanimljivo je da su nakon umirovljenja dekana Filozofskog fakulteta 1907. studenti Filozofskog i Pravnog fakulteta u znak prosvjeda masovno napustili zagrebačko Sveučilište te se upisali na druga sveučilišta u Monarhiji, a u smanjenom se broju vratili tek sljedeće godine. Zanimljivo je i da su studenti od 1903. bojkotirali svečanu instalaciju rektora nakon uhićenja studenata koji su se nakon demonstracija sklonili u zgradu Sveučilišta sve dok Vlada 1907. nije izrazila žaljenje zbog toga jer su redarstvenici provalili na "sveto i autonomno tlo zagrebačkog sveučilišta". To mi se čini prilično značajnim jer upućuje na to da je postojao snažno razvijen osjećaj za autonomiju i svijest o tome da se za nju treba izboriti. Studenti su smatrali da je autonomija njihova Sveučilišta bila po-gažena, a Vlada je to prihvatila – iako ni sveučilišni ni redarstveni propisi ne sadržavaju takvo ograničenje.

Nakon 1918. godine i stvaranja Kraljevine SHS nove su se vlasti čak i intenzivnije upletale u Sveučilište. Tako je vladin povjerenik za Hrvatsku i Slavoniju 1922. dekretom imenovao četvoricu profesora na Filozofski fakultet protivno volji većine Proforskog zbora pozivajući se na spomenutu odredbu Khuenovog zakona iz 1894. i odgovarajuće presedane. Štoviše, povjerenik je navijestio potrebu revizije nastavnog osoblja u duhu "narodnoga i državnoga jedinstva" i uklanjanje profesora koji primaju plaću od Kraljevine SHS, a "služe Radićevoj republici". To je izazvalo oštru reakciju Senata koja međutim nije imala nikakvog učinka jer je 1924. Svetozar Pribičević kao ministar prosvjete protupravno umirovio trojicu oporbenih profesora Bogoslovnog, Filozofskog i Pravnog fakulteta, na što su studenti zagrebačkog Sveučilišta stupili u štrajk kojemu su se solidarno pridružili i studenti beogradskog i ljubljanskog sveučilišta. Nakon što je Stjepan Radić postao ministar prosvjete 1926., i on je umirovio devetoricu Pribičevićevih pristalica zbog nepravilno provedenih imenovanja te reaktivirao prethodno umirovljene profesore. Zagrebački je Senat tada tek izrazio žaljenje što nije prethodno konzultiran u tim pitanjima. Drugi Radićev potez bio je da na Zagrebačko sveučilište protegne važenje Zakona o univerzitetu Kraljevine Srbije iz 1905. koji nije omogućivao aktivno miješanje vlade u postupak izbora profesora, a sveučilišnim je nastavnicima jamčio stalnost zvanja.

Navedenim je zakonom uveden i drugačiji, tj. centraliziraniji model upravljanja Sveučilištem. Spomenuti srbijanski zakon i novi jugoslavenski Zakon o univerzitetu koji je 1930. donesen po uzoru na nj izričito propisuju da sveučilište ima pravnu osobnost te da fakulteti nemaju pravnu osobnost. Sveučilište se gleda kao cjelina koja ima svoje vlasništvo pa tako npr. donacije fakultetu postaju vlasništvo sveučilišta koje njima mora raspolagati u korist fakulteta kojem je donacija namijenjena. S novim je zakonom bitno drugačije strukturirana sveučilišna uprava i način odlučivanja (v. tabelu II. u prilogu). Sada postoji univerzitetsko vijeće koje čine rektor i svi redovni profesori, a glavna je nadležnost tog tijela izbor rektora i potvrda izbora profesora. Zadržan je senat koji su i dalje činili rektor, prorektor, dekani i prodekani, ali jedina značajna nadležnost tog tijela bila je izbor stegovnih vijeća i stegovnog tužitelja. Upravljačke funkcije bile

su koncentrirane u univerzitetnoj upravi koju su činili rektor i dekani svih fakulteta i koja je sastavljala godišnji proračun sveučilišta, raspoređivala sredstva iz sveučilišnog proračuna, upravljala zakladama i nadzirala cjelokupnu imovinu sveučilišta itd. Položaj rektora znatno je ojačan jer je on biran na dvije godine i imao snažnije ovlasti u poslovanju i održavanju reda, a s univerzitetnom upravom izrađivao je godišnji proračun i upravljao imovinom. Nastavnike koje biraju fakultetska vijeća (prijašnji profesorski zborovi) potvrđivalo je univerzitetno vijeće koje je tu odluku s cjelokupnom dokumentacijom prosljeđivalo ministru prosvjete. On je morao potvrditi izbor, s time da je vrijedila negativna presumpcija o šutnji administracije, tj. smatralo se da je ministar uskratio potvrdu ako je ne bi dao u roku od dva mjeseca. Na koncu je nastavnika u trajno i nesmjnjivo zvanje postavljao kralj ukazom. Sveučilišni profesori u Kraljevini Jugoslaviji bili su u rangu vrlo visokih državnih činovnika i uživali su velik ugled i privilegije. No, iako je takav sustav puno efikasnije štutio izbor profesora od utjecaja vlade, u stvarnosti su "kapilarnim" načinima utjecaja na tako dobro zaštićena mjesta ipak postavljeni privrženici režima.

Vrlo je zanimljivo i kako su bile postavljene financije. Sveučilište je imalo jedinstveni proračun organiziran po stavkama prema potrebama fakulteta, dakle neka vrsta *lump-sum* koji je sveučilište u cijelosti dobivalo od vlade. Međutim, zanimljivo je da proračun sveučilišta nije sjedao na račun sveučilišta, već je bio deponiran kod Direkcije za financije, dok je sveučilište imalo pravo vučenja tih sredstava, tada se to zvalo "kredit". Povlačenje sredstava odobravao je pak vladin organ pa je tako vlada neposredno nadzirala financijsko poslovanje sveučilišta. Unutarnjim pravilnikom Sveučilišta u Zagrebu utvrđeno je da fakulteti svoja potraživanja trebaju najaviti rektoratu mjesec dana ranije, osim ako se radilo o hitnim i sitnim novčanim potrebama te sitnom i uredskom materijalu po koji se osobno išlo u rektorat. Kako su pak izgledali neki od razgovora na Univerzitetnoj upravi i Senatu vezani uz poslovanje, može se vidjeti u zapisnicima. Tako primjerice Pravni fakultet traži od rektorata da mu se dostave sredstva za telefonsku pretplatu za proteklih šest mjeseci te traži hitnu izradu dva ormara za seminarske učionice. No, rektor odgovara

da izradu ormara ne može osigurati jer je sveučilišna stolarija preuzeta, a rješenje vidi u centraliziranju svih postojećih fakultetskih stolarija. Medicinski fakultet pak traži dodatni koks za grijanje jer ugljena imaju, ali su cijevi dotrajale pa postoji opasnost od pucanja. Međutim, dekan Tehničkog fakulteta je prigovorio da je Medicinski fakultet već dobio i koks i ugljen u količini koja je trebala anticipirati moguću veću potrošnju pa to što Medicini nedostaje koks znači da su se grijali više nego su smjeli. Zbog toga je donesen zaključak da se na Medicinskom fakultetu zatvore radijatori u pojedinim sobama, a po potrebi da se zatvori i cijeli zavod.

Međutim, financiranje je bilo ozbiljan problem. To je dobro došlo do izražaja 1927. kada je u zemlji zavladao teška financijska kriza te su proračunska sredstva ozbiljno rezana. Tako je te godine zagrebačko Sveučilište dobilo 2/3 proračunskih prihoda iz prethodne godine, a Vlada je otpustila znatan dio tehničkog osoblja. Novine su pak počele pisati o "inflaciji naučnih radnika", o "hiperprodukciji intelektualaca", o "suvišnosti triju sveučilišta", a pronijele su se i glasine da se priprema ukidanje najmanje dvaju zagrebačkih fakulteta (govorilo se o Medicinskom, Tehničkom, Veterinarskom i Poljoprivredno-šumarskom fakultetu). Financijska je uredba naime ovlašćivala ministra financija da radi štednje može ukinuti pojedine fakultete. U Zagrebu i Ljubljani tada je došlo do protesta studenata i nastavnika koje su podržale i zagrebačke gradske vlasti, a podršku su dali i beogradski nastavnici. Mješovita zagrebačka delegacija tada je ministru prosvjete uručila upozorenje da je zagrebačko Sveučilište jedno od najviših kulturnih stečevina hrvatskoga naroda koji bi u slučaju degradiranja te institucije reagirao s ogorčenjem koje se ne bi moglo kontrolirati. Međutim, većina nastavnika se povukla u izolaciju znanstvenog i nastavnog rada, čemu se razlog može potražiti i u vezanosti dijela nastavnika s režimom odnosno prikrivenoj ovisnosti o režimu. Tako je npr. izmjenom zakona umjesto prijašnjeg jamstva službe do 70. godine života ministar prosvjete ovlašten da profesoru koji je navršio 65 godina produlji radni odnos do 70. godine. Stoga je već puno prije 65. godine života trebalo početi voditi računa kako će Vlada reagirati. Ipak, vjerojatno je vrenje u Zagrebu bilo dodatni razlog zbog kojega su u novoj sveučilišnoj regulativi

donesenoj u doba Šestosiječanjske diktature (Zakon o univerzitetima iz 1930. i Opšta uredba o univerzitetima iz 1931.) poimenično navedena sva tri sveučilišta, svi njihovi fakulteti i njihov broj, glavni predmeti i neki specifični predmeti, što je trebalo jamčiti da neće doći do redukcije. No, zagrebačko će Sveučilište – koje je bilo ne samo najstarije nego i najveće – i u nastavku biti financijski diskriminirano. Iste je godine Senat zagrebačkog Sveučilišta donio izjavu povodom osnivanja Veterinarskog fakulteta u Beogradu (a niti deset godina prije spominjala se mogućnost da takav fakultet u Zagrebu bude ukinut) u kojoj je ustvrdilo da je u proteklih 18 godina zagrebačko Sveučilište konstantno financijski zakidano na račun dvaju mlađih sveučilišta. Iste je godine zagrebački rektor prilikom posjeta svom beogradskom kolegi javno pozvao ministra prosvjete da napusti praksu da na konzultacije o proračunima svih triju sveučilišta poziva samo beogradskog rektora.

Navedena jugoslavenska regulativa ukinuta je uredbom Banovine Hrvatske 1940. kojom je vraćen prethodni "austrijski" model uprave sveučilištem. Novost je bilo izričito utvrđenje da i fakulteti imaju pravnu osobnost te jamstvo slobode fakulteta u pogledu organizacije nastave, izbora i predlaganja nastavnika. Pa dok je u sveučilišnoj zajednici taj dio izmjena naišao na povoljan odjek, žestoko je kritizirana odredba o novim ovlastima bana koje su direktno zadirale u autonomiju Sveučilišta. Ban je naime ovlašten u slučaju ako fakultetsko vijeće ne bi moglo osigurati redovito odvijanje nastave, hitno potrebnu reorganizaciju nastave i uprave ili racionalizaciju poslovanja, da imenuje vijeće od tri profesora koje će zamijeniti fakultetsko vijeće te jednog profesora kao vršioca dužnosti dekana. Vlada je tu odredbu opravdavala prisutnošću režimski usmjerenih nastavnika na Sveučilištu, ali zbog skorog raspada zemlje nije ni dobila priliku za njezinu primjenu.

Nezavisna Država Hrvatska Zakonskom odredbom o Hrvatskom sveučilištu iz 1941. uglavnom je preuzela zatečeni model sveučilišta, ali je skoro izmjena tog akta ovlastila poglavnika da uredbom imenuje rektora i dekane – što je u nekoliko navrata on i učinio. No, o sveučilišnoj autonomiji u sklopu fašističkog totalitarnog sustava nema smisla ni govoriti.

Tako dolazimo do 1945. i drugog sustava totalitarne vlasti koja odmah po dolasku provodi čistke na fakultetima na kojima dolazi do ekspanzije broja nastavnika i studenata (v. podatke o razvoju Sveučilišta 1926.-1954. u prilogu), a sveučilišta stavlja pod neposredni nadzor pojedinih ministarstava. Moglo bi se reći da Sveučilište u pravnom smislu riječi zapravo i nije postojalo jer su pojedini fakulteti naredbodavno vezani uz odgovarajuća ministarstva pa je npr. Pravni fakultet bio podređen Ministarstvu pravosuđa. Uredbom je pak zadržan postojeći ustroj Sveučilišta i tako će biti do Općeg zakona o univerzitetima iz 1954. godine. Razdoblje do 1954. na neki je način bilo vrijeme poratne konsolidacije i "formatizacije" Sveučilišta koje je zanimljivo po više zbivanja kao i po nekim razvojnim procesima koji tada započinju.

Sveučilište u Zagrebu 1952. potresli su turbulentni događaji pretežito vezani uz Tehnički fakultet. Godine 1951. skupina od pedesetak studenata kojima nije odobren upis u 9. semestar zbog nepoloženog predmeta statistike proglasila je bojkot nastave i tražila povlačenje Rajka Kuševića, profesora tog predmeta, a u tome im se pridružila i veća skupina drugih studenata. Nakon tog za ono doba teškog incidenta, u tisku se pojavila kampanja protiv Tehničkog fakulteta zbog nesređenih odnosa na Fakultetu i lošeg izvođenja nastave, kritiziran je i mirni Medicinski fakultet jer se tamo partijska organizacija tek formalno sastajala, dok su medicinari odlazili u praksu bez dovoljno znanja, a spominjan je i Poljoprivredni fakultet. Neposredni rezultat te kampanje bio je javno provedeni stegovni postupak protiv profesora Rajka Kuševića na kojemu je osuđen na jednu godinu gubitka radnog odnosa. Čini se da se on ipak vratio na Fakultet i do umirovljenja 1959. nastavio obavljati funkciju predstojnika svog zavoda.

No, uz tu unutar-sveučilišnu reakciju (koja je očito bila inducirana izvana) 1952. došlo je i do otvorenog miješanja vlasti u sveučilišne nadležnosti. Naime, 1952. Miloš Žanko, zloglasni ministar prosvjete, osim što je telefonski zabranio daljnje izlaženje *Vjesnikovog zabavnog dodatka*, s obrazloženjem da djeca radije čitaju te stripove nego lekturu, sa Sveučilišta je uredbenim putem uklonio Bogoslovni fakultet kao i sedmoricu nastavnika, četiri s Tehničkog fakulteta, dvojicu s Medicinskog i jednog s Poljoprivrednog fakulteta. Na uklanjanje Bogoslovnog fakulteta Senat uopće nije reagirao, ali je na

uklanjanje nastavnika ipak digao glas. Naime, Senat je na prijedlog rektora Frana Bošnjakovića donio izjavu da se u slučaju udaljavanja sedmorice nastavnika radilo o kršenju autonomije bez obzira na formalnu ispravnost rješenja. Takva je izjava u doba u kojemu su studentski denuncijanti kontrolirali profesorska predavanja, a prozivanje u partijskim novinama možda najavljivalo otkaz, zahtijevala osobnu hrabrost. Zanimljivo je i tko je bio rektor Fran Bošnjaković. On je 1931. završio prestižnu Visoku tehničku školu u Dresdenu na kojoj se habilitirao za privatnog docenta, ali je nakon Hitlerova dolaska na vlast kratko otišao na Tehnički fakultet u Beogradu, a potom na Tehnički fakultet u Zagrebu. Godine 1945. osuđen je na dvogodišnji prisilni rad jer je tijekom rata njegovo poduzeće prodavalo plin njemačkim jedinicama. Paralelno su protiv njega otvorena dva, čini se posve izmišljena, kaznena postupka koja su trebala poslužiti nacionalizaciji dvaju poduzeća u kojima je on bio član upravnih odbora i koja su zamrla nakon nagodbe s vlasnicima. Nakon 1947. rehabilitiran je i štoviše odlikovan, a 1951. izabran za rektora. Godine 1953. otišao je u inozemstvo gdje je napravio svjetsku karijeru, a 1993., godinu dana prije smrti, izabran je za člana HAZU. No, ono što je posebno zanimljivo u zbivanjima 1952. jest da je Miloš Žanko formalnopravno gledano imao pravo na udaljenje nastavnika koje je proveo temeljem Zakona o državnim činovnicima koji se na njih odnosio. Međutim, očito je na Sveučilištu postojala dublja ideja autonomije kao vrijednosnog načela jačeg i od zakona države. I Fran Bošnjaković je s "iskustvom" koje je imao morao biti posebno privržen ideji autonomije kao vrijednosnom sklopu za koji se i unatoč riziku valjalo barem izjasniti.

Zakonsko uređivanje visokog obrazovanja započelo je s Općim zakonom o univerzitetu 1954. koji je jamčio "slobodu naučnog i nastavnog rada" i uglavnom slijedio zatečeni organizacijski model u koji je bila inkorporirana jedna bitna novina, a to je savjet sveučilišta i savjeti fakulteta s vanjskim članovima (v. tabelu III. u prilogu). U novom je ustroju postojala sveučilišna skupština koju su činili svi nastavnici i predstavnici suradnika i studenata, a njena je jedina nadležnost bila izbor rektora. Zadržan je i bivši senat pod nazivom sveučilišno vijeće. Kao što je rečeno, koncepcijski su posve nova

tijela bili Sveučilišni savjet s 12 vanjskih članova koje je imenovao Sabor, a potom republičko Izvršno vijeće, dok je svaki fakultet (tada ih je bilo 9) birao po jednog predstavnika. Ta su tijela trebala jamčiti društvenu odgovornost Sveučilišta i njegovu povezanost s društvom. Zanimljivo je da je u sklopu javne rasprave o nacrtu tog zakona u Senatu zagrebačkog Sveučilišta naš tadašnji dekan Rudolf Bičanić ustvrdio da je zakon prihvatljiv, ali da se kroz velik broj vanjskih članova u savjetu osjeća izvjesno nepovjerenje prema nastavnicima koji su bili zastupljeni u manjem broju pa bi bilo dobro nešto smanjiti broj vanjskih članova. Zaključak je bio da bi delegacija Sveučilišta trebala otići u Beograd gdje bi iznijela svoje primjedbe drugu Vlahoviću. I tako je ta, nazovimo je, skupina marginalaca otišla u Beograd i provela se kao i svi marginalci te je zakon donesen bez obzira na to što su oni o tome mislili. Taj zakon iz 1954. u pogledu unutrašnjih odnosa bio je relativno uravnotežen stavljajući ipak nešto veće težište na fakultete koji su imali pravnu osobnost i samostalnost u djelovanju, ali je sveučilišni Savjet odlučivao o upravljanju imovinom, potvrđivao izbore u zvanja i odlučivao o svim pitanjima od zajedničkog interesa za Sveučilište.

J. Barbić: Tada je ova zgrada prenesena s Pravnog fakulteta na Sveučilište u Zagrebu.

D. Čepulo: U pedesetim godinama pada i početak organskog bujanja zagrebačkog Sveučilišta. Opet se vraćamo na Tehnički fakultet čija dioba predstavlja početak tog procesa. Podsjetit ću vas da svoj početak Tehnički fakultet ima u 1919. kada je osnovan kao samostalna Visoka tehnička škola, sukladno stavu strukovnih udruženja koja su se zalagala za osnivanje samostalne škole, a ne fakulteta u sklopu Sveučilišta. No, kako je ta škola životarila, to je 1926. uključena u zagrebačko Sveučilište kao Tehnički fakultet. Uključenje u Sveučilište trebalo je osigurati održanje te institucije pokraj tehničkih fakulteta u Beogradu i Ljubljani koji su kao dijelovi sveučilišta imali sigurnije financiranje. Radilo se o složenoj instituciji s većim brojem odjela. Zbog toga je 1956. Tehnički fakultet zatražio da se podijeli na 7 fakulteta, ali se Senat odlučno izjasnio protiv tog prijedloga. Argumenti su bili da je to loš presedan jer bi se uskoro i Filozofski fakultet i PMF mogli podijeliti, da se na taj način iz studija stvarno uklanjaju

zajedničke temeljne discipline (matematika, fizika, kemija) te dodatno opterećuje ionako skromni sveučilišni budžet. Inače, PMF je osnovan 1946. s "integrativnom" svrhom kao mjesto na kojem će se istraživati i predavati fundamentalne discipline zajedničke svim fakultetima, osim Pravnom i Filozofskom. Međutim, na Savjetu su vanjski članovi, protivno zalaganju većine nastavnika, donijeli odluku o diobi Tehničkog fakulteta na 3 ili 4 nova fakulteta. Potom je Sabor donio odluku o osnivanju Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog, Elektrotehničkog, Strojarsko-brodograditeljskog i Kemijsko-prehrambeno-rudarskog fakulteta. Naravno, ti su se fakulteti u daljnjem razvoju podijelili na nove fakultete, a oni opet na nove, a podijelili su se i neki drugi fakulteti (v. prikaz grananja tehničkih fakulteta u prilogu).

Slijedi Opći zakon o fakultetima i univerzitetima 1965., a već i njegov naziv upućuje na to da je težište bilo postavljeno na fakultete. Dok je Opći zakon o univerzitetima iz 1954. sveučilište definirao kao obveznu zajednicu fakulteta, Zakon iz 1965. godine sveučilište definira kao dobrovoljnu zajednicu najmanje triju fakulteta. U ustroju sveučilišta više nije predviđeno sveučilišno vijeće, dok su nadležnosti savjeta sveučilišta ozbiljnije smanjene u korist fakultetskih savjeta (v. tabelu IV. u prilogu). Tako npr. izbor u zvanje više nije potvrđivao sveučilišni savjet, već fakultetski savjeti. Važno je i da je još 1960. sveučilište dobilo svoj proračun – prije toga su sveučilišna sredstva bila, kao i u prethodnim razdobljima, dio državnog proračuna. Zakonom iz 1965. fakulteti su postali i znatno samostalniji u raspolaganju sredstvima dobivenima iz proračunskih sredstava. Posebno je značajno da su još 1959. fakulteti dobili pravo da, povrh sredstava iz proračuna, prihode mogu ostvariti i na tržištu obavljanjem svojih nastavnih i znanstvenih usluga te da tim sredstvima samostalno raspolažu. Svakako je zanimljiv podatak da su takva sredstva već 1968. činila čak 21,8% ukupnih sredstava Sveučilišta u Zagrebu.

Slijedi Zakon o visokom obrazovanju iz 1971. kojim je Sveučilište definirano kao zajednica visokoškolskih ustanova te zajednica nastavnika i studenata. Udruživanje u sveučilište po tom je zakonu bilo obvezno, ali se ono vršilo samoupravnim sporazumom o udruživanju (tj. dogovorom, *bottom-up*) koji potvrđuje Sabor. Tih su godina, od 1973. do 1975., osnovana i nova sveučilišta u Rijeci,

Splitu i Osijeku čiji su se fakulteti do tada pretežito nalazili u sastavu Sveučilišta u Zagrebu. Taj zakon više uopće ne predviđa sveučilišni savjet, dok je sveučilišno znanstveno vijeće s isključivo savjetodavnom nadležnošću "federalizirano" te ga čini po jedan delegat svake znanstveno-nastavne organizacije (v. tabelu V. u prilogu). Vanjski članovi po novom su zakonu, ali tek s malim udjelom, bili prisutni u Skupštini te u fakultetskim savjetima koji su potvrđivali dekane izabrane u fakultetskim znanstveno-nastavnim vijećima. Tako se po tom zakonu, dakako na formalnoj razini, Sveučilište puno više izmaknulo vanjskom utjecaju. Dakako 1971. odnosno 1972. godinu posebno je obilježila oštra represija kao reakcija vlasti na Hrvatsko proljeće. Zbog toga je vrlo zanimljivo da, po svim obavijestima koje sam dobio, unatoč vrlo izraženoj represiji u društvu, ozbiljnije otvorene intervencije u sveučilišnu autonomiju nije bilo. Čini se da se vlast, na neki način, suzdržala od otvorenog povređivanja autonomije Sveučilišta koje je bilo jedno od središta pokreta 1971. Udaljenje pojedinih nastavnika i suradnika sa Sveučilišta odvijalo se po sili zakona, onaj tko je pravomoćno osuđen na godinu dana zatvora gubio je posao po sili zakona – ili kroz ne osobito česte unutrašnje "diferencijacije". Te su "diferencijacije" uvelike bile inducirane izvana, ali otvorenih zahvata u sveučilišnu strukturu nije bilo, a može se pretpostaviti da je dio nastavnika koji bi u drugom okruženju izgubio posao, a možda i slobodu, ostao na svojim mjestima. Po onome što sam čuo od vjerodostojnih sugovornika, protiv konkretnih pokušaja intervencije vlasti na Sveučilištu rezolutno se postavio i Predrag Vranicki, rektor u razdoblju od 1972. do 1976., koji je ujedno bio član uredništva kritičkog časopisa *Praxis*, ljevičarske orijentacije. Tako se i u tom razdoblju ideja sveučilišne autonomije manifestirala kao vrijednosni obrazac i osnova suprotstavljanja pokušajima intervencije autoritarne vlasti u Sveučilište.

J. Barbić: Ispričavam se, ali htio bih iznijeti samo jedan primjer. Vidite ovdje u kućici piše OOUR. Zakon je propisivao da fakulteti moraju imati OOUR-e. Ovaj fakultet to nikada nije učinio, jer je to bila besmislica. Mi smo to tada sabotirali i nitko nam ništa za to nije mogao. Tada sam bio prodekan Fakulteta i ignorirali smo političare koji su na nas pravili pritisak. Stoga smo formalno donijeli o tome odluku, ali je

nikada nismo proveli u djelo niti smo takav ustroj upisali u sudski registar.

D. Čepulo: Godine 1977. donesen je Zakon o visokom školstvu koji je uglavnom zadržao zatečenu strukturu, iako je potvrda izbora nastavnika opet prešla na Sveučilišno znanstveno-nastavno vijeće (v. tabelu VI. u prilogu). Godine 1982. donosi se pak Zakon o usmjerenom obrazovanju po kojem sveučilište ima samo koordinativnu nadležnost i ne može osnivati nove organizacije, a ne može izvoditi ni interdisciplinarnu studije (v. tabelu VII. u prilogu). Interdisciplinarnu studiju mogu izvoditi samo članice u međusobnom dogovoru uz obvezu da takvu inicijativu prethodno stave na raspravu radi mogućeg uključenja i drugih članica Sveučilišta i racionalnije izvedbe. Po tom je zakonu Skupština donosila Statut Sveučilišta te odluku o prestanku članstva pojedinih organizacija u Sveučilištu.

Preskočit ćemo daljnje razmatranje tog zakona koji ne donosi značajnije konceptijske novote te dolazimo do Zakona o visokim učilištima Republike Hrvatske iz 1993. koji proglašava nepovredivost ne samo slobode znanstvenog i umjetničkog rada već i "akademske samoupravu". Za razliku od prijašnjih propisa taj zakon bitno jača središnju upravu sveučilištem (v. tabelu VIII. u prilogu). Rektor se sada bira na četiri godine, a njegove su nadležnosti znatno ojačane. U ustroj sveučilišta je vraćen senat koji, sukladno tradiciji, čine rektor, prorektori i dekani, ali bitnu novotu predstavlja upravno vijeće. Na Sveučilištu u Zagrebu njega čini 12 članova (Zakon propisuje 6-12) koje imenuje Sabor, i to 6 na prijedlog Sveučilišta, a 6 na prijedlog ministra znanosti. Upravno vijeće nije tijelo s prilično ograničenim ovlastima poput prijašnjeg savjeta, već ima vrlo jake ingerencije. Tako primjerice ono senatu predlaže kandidata za rektora, na prijedlog senata donosi statut sveučilišta, daje suglasnost na statute fakulteta, potvrđuje izbor dekana uz prethodno mišljenje rektora, na zahtjev senata razrješuje dekana i postavlja vršitelja dužnosti dekana, donosi odluku o osnutku i ukidanju fakulteta, uz suglasnost Ministarstva utvrđuje ustroj radnih mjesta na sveučilištu, objedinjava sveučilišni proračun i predlaže ga Vijeću za novčanu potporu sveučilišta itd. Dekan je pak donosio statut fakulteta.

Po tom je zakonu i ministar znanosti imao nadležnosti vezane uz utvrđenje uvjeta koje visoko učilište mora ispunjavati za vršenje svoje djelatnosti, utvrđenje kapaciteta visokih učilišta, a ministar je ovlašćivao visoka učilišta za izbor i davanje mišljenja u postupku izbora u znanstvena i stručna područja itd.

Međutim, najveći dio nabrojanih nadležnosti kao i više drugih odredbi ukinuo je 2000. Ustavni sud zbog toga što su se njima vrijeđala ustavna jamstva autonomije sveučilišta i slobode znanstvenog, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Ta je odluka zanimljiva i zato što je u njoj Ustavni sud utvrdio pojam ustavom zaštićene sveučilišne autonomije. Prema toj odluci sveučilišna autonomija obuhvaća: a) autonomiju sveučilišta prema institucijama izvan sveučilišta koje prema sveučilištu nastupaju iz nadzorne pozicije, b) autonomiju pojedinog sveučilišta prema svim drugim sveučilištima u zemlji i c) autonomiju visokog učilišta unutar sveučilišta prema drugim visokim učilištima na sveučilištu uz pravo na vlastitu samoupravu. Dakle, tri razine autonomije. Iz toga se izvodi zaključak o subjektima na koje se sveučilišna autonomija odnosi, i to: a) na autonomiju sveučilišta, b) na autonomiju svake članice sveučilišta i c) na autonomiju svih djelatnika unutar određene znanosti. Ustavni sud je osim toga utvrdio i sadržaj autonomije koji se ne može ograničiti ni zakonom, a to su sloboda znanstvenog i umjetničkog istraživanja, utvrđenje znanstvenih i obrazovanih programa, izbor čelnika, odlučivanje o kriterijima upisa, uređenje unutarnjeg ustroja. Ostali se sadržaji autonomije pak mogu ograničiti zakonom ako je ograničenje usklađeno s ustavnim ciljevima, a konkretni javni interes za ograničenje jači od interesa sveučilišta da se autonomija ne ograniči.

Sljedeći je bio Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju iz 2003. koji je i danas na snazi. Taj je zakon vodio računa o odluci Ustavnog suda, ali je zadržao koncepciju znatno ojačanih nadležnosti sveučilišta u odnosu na sastavnice uobličenu u pojmu "funkcionalne integracije" (v. tabelu IX. u prilogu). Prema tom zakonu sastavnice imaju ovlasti u pravnom prometu utvrđene statutom sveučilišta, a sastavnice osniva i ukida senat odlukom donesenom dvotrećinskom većinom. Na Sveučilištu u Zagrebu postoje vijeća područja (biomedicinsko, biotehničko, društveno-humanističko,

tehničko, prirodoslovno i umjetničko područje), koja biraju svi pripadnici pojedinog područja. Senat se formira tako da prvenstveno predstavlja pojedina područja koja u Senatu sudjeluju prema utvrđenim kvotama, s time da svaka sastavnica ima najmanje jednog predstavnika. Postoji i Sveučilišni savjet sa 12 članova od kojih su šest nastavnici Sveučilišta, a na poziv Senata po dvojicu članova imenuju Sabor i Hrvatska gospodarska komora, a po jednog Grad Zagreb i Grad Varaždin. Nadležnosti Savjeta ne mogu zahvatiti u autonomiju Sveučilišta, a obuhvaćaju davanje suglasnosti na strateške i razvojne odluke Sveučilišta te nadzor zakonitosti i racionalnosti djelovanja. Uz rektora postoji i Rektorski kolegij u širem sastavu koji donosi prijedlog proračuna, koji potom upućuje Senatu, kao i prijedlog o osnivanju, promjeni položaja i ukidanju sastavnica, utvrđenju upisnih kvota, troškova studija i školarina. K tome Senat dvotrećinskom većinom donosi Statut Sveučilišta i daje suglasnost na statute sastavnica. Posebno je značajno da rektor u izvršenju svoga prava nadzora zakonitosti i sukladnosti rada dekana sa Statutom Sveučilišta ima pravo na upozorenje dekanu, a uz naknadnu potvrdu Senata i pravo na suspenziju dekana i postavljanje vršioca dužnosti dekana. Sredstva za rad sastavnica obuhvaćena kumulativnim proračunom Sveučilišta (*lump-sum*) čine sastavni dio proračuna sastavnica. No, odredbu tog zakona o "pravnom integriranju sveučilišta" ubrzo je ukinuo Ustavni sud zbog povrede načela vladavine prava.

Preskočio sam školarine. Školarine su prisutne od samog početka, tj. od 1874. kada se školarina naziva "naukovina", a studenti su je uplaćivali u korist onih nastavnika kod kojih su slušali predavanje. To za Pravni fakultet nije bilo posebno značajno jer su gotovo svi predmeti bili obvezni, ali je bilo značajnije za Filozofski fakultet s više izbornih predmeta, pa je onaj koji je imao više studenata nešto više zaradio. No, 1894. godine zaključilo se da je riječ o nedostojnom načinu financiranja te je vlada ukinula naukovine i uvela jedinstvene semestralne školarine koje su se uplaćivale u državni proračun, a svim su nastavnicima povećane plaće. U praksi su fakulteti težili širokom oslobađanju od plaćanja studenata koji su bili u težem socijalnom položaju (uz naknadnu kontrolu vlade). Tako je na Prav-

nom fakultetu do 1900. postotak studenata oslobođenih od školarina varirao između 38% i 68%. Školarine su postojale i nakon 1918. godine. Tako je rektor zagrebačkog Sveučilišta nakon jednog studentskog štrajka 1936. tražio dozvolu od ministra prosvjete da upiše studente bez plaćanja školarine, ali je ministar odbio njegov zahtjev pozivajući se na to da su školarine predviđene zakonom. Ne mogu pouzdano tvrditi kako je bilo sa školarinama nakon 1945., iako se čini očitim da do uvođenja kategorije studija za osobne potrebe redoviti studenti nisu plaćali školarinu, dok su ih izvanredni studenti plaćali.

I na koncu da rezimiram. S obzirom na zastupljenost ustrojbenog modela, očito je da je na Sveučilištu u Zagrebu prevladavao "austrijski" model i njegove izvedenice karakterizirane jednostavnom organizacijom uz jaku zastupljenost fakulteta na sveučilišnoj razini. Općenito je razvoj Sveučilišta u Zagrebu karakterizirao jak položaj fakulteta koji su bili nosioci razvoja, s iznimkom u razdoblju od 1926. do 1930. Izričito utvrđena pravna osobnost fakulteta pak postoji neprekinuto od 1940., dok je od 1959. neprekinuto prisutno pravo fakulteta na samofinanciranje putem tržišta. Čelnici sveučilišta i fakulteta beziznimno su bili nastavnici sveučilišta (drugačija mogućnost u regulativi nikada nije ni bila predviđena), a uz iznimku razdoblja NDH beziznimno su ih birala sveučilišna tijela. Izbor ili potvrda čelnika na mješovitim sveučilišnim tijelima s vanjskim članovima u različitim su oblicima povremeno prisutni od 1954. do 1993., ali uglavnom s ograničenim udjelom i smanjenim utjecajem vanjskih članova.

Uz ta nešto vidljivija zajednička mjesta treba istaknuti i neke temeljnije odrednice. Ono što mi se čini najznačajnijom odrednicom procesa razvoja Sveučilišta od 1874. pa sve donedavno jest gotovo trajno funkcioniranje Sveučilišta u okruženju autoritarne vlasti. U tom su se okruženju obrasci autoritarne političke kulture sukobljavali s nekom vrstom etičkog ili je možda bolje reći metajuridičkog poimanja autonomije kakvo je vladalo na Sveučilištu među nastavnicima kao i među studentima. Podsjećam vas na rektora Lorkovića koji nije htio postupati kao što je ban od njega tražio, na Senat koji je 1922. i u teškoj 1952. godini prosvjedovao protiv kršenja autonomije makar se ono temeljilo na vrijedećim propisima, na 1971. godinu u kojoj se vlast suzdržala od ozbiljnijeg kršenja sveučilišne auto-

mije, dok je nakon toga od diktata vlasti Sveučilište štitio "režimski" rektor. Tako da se čini da postoji sukob autoritarne političke kulture i metajuridičkog poimanja autonomije koje se sa Sveučilišta stalno nastoji uspostaviti u praksi, ali i u regulativi. Vrlo značajno pitanje povezano s autonomijom je i (državno) financiranje Sveučilišta. Vidi se da državno financiranje pruža sigurnost, ali otvara i prostor nadzora i utjecaja na Sveučilište. U tome ni centralizirani model niti *lump-sum* ne predstavljaju dovoljno jamstvo autonomije kao što dobro pokazuje primjer razdoblja 1926.-40. Značajna je konstanta u razvoju Sveučilišta jaki subjektivitet fakulteta od samog početka koji je od 1940. praćen i neprekinutom pravnom osobnošću, a od 1959. i djelomičnom financijskom samostalnošću. Konačno, valja spomenuti i izvanredno važan proces u razvoju Sveučilišta koji nije pravne prirode, ali je usko vezan uz uređenje unutarnjih odnosa, a to je organski rast Sveučilišta nakon 1956. prvenstveno putem diobe tehničkih fakulteta. Rezultat je tog procesa atipična veličina i složenost Sveučilišta u Zagrebu. To s jedne strane rađa vrlo otežanom upravljivošću iz središta, koje je, čini mi se, nemoguće bez jasnog subjektiviteta sastavnica, dok s druge strane utvrđuje Sveučilište u Zagrebu kao mjesto snažne koncentracije raznorodnih znanstvenih i nastavnih potencijala. Hvala vam lijepa.

J. Barbić: Zahvaljujem kolegi Čepulu na uvodnom izlaganju koje je bilo izvrsno, vrlo ilustrativno. Tu se može provući neka nit nečega što je konstanta. Sada je došlo vaše vrijeme. Poznato vam je da ćemo sve izrečeno u raspravi snimiti, ne u neke opake svrhe, nego zato da biste ispise onoga što je izrečeno autorizirali kako bismo sve to mogli objaviti. Izvolite, mikrofon je vaš.

E. Midžić: Zahvaljujem kolegi na iscrpnom i sadržajnom predavanju, ali trebalo bi se još stvari prisjetiti zbog mladih ljudi koji ovdje sjede. Govoreći o ishodištu s Bogoslovnim, Pravoslovnim i Mudroslovnim fakultetima te spominjati u razvoju Sveučilišta tehničke fakultete koji su se dijelili na manje, pa ulazak Medicine, treba reći i da je 1978.-79. godina bitna razvojna stepenica zagrebačkog Sveučilišta ulaskom umjetničkih akademija, sa svim posebnostima koje su akademije donijele. Bilo bi šteta u tome ne spomenuti 1990. godinu kada se na Sveučilište vraća Katolički bogoslovni fakultet. I to su bitni događaji za razvoj Sveučilišta. A što se pak autonomije tiče, sjećam se, jer

smo svi sudjelovali u tome, na koji način smo “**autonomno**” pristali sredinom 80-ih na zahtjev JNA da promijenimo prijamne ispite u rokovima koji nam ne odgovaraju....

I. Tomljenović: S obzirom na to da ste rekli kako 1971. godine nije bilo značajnijeg kršenja autonomije Sveučilišta, zanima me je li upad policije u prostor studentskih domova kršenje autonomije Sveučilišta ili nije? Imao sam dosta rasprava s kolegama o tome. Ako je riječ o kršenju autonomije, zbog čega je to tako; ako nije riječ o kršenju autonomije, zbog čega nije?

D. Čepulo: Dopustite najprije kratak komentar povezan s opaskom profesora Midžića. Pretpostavljao sam da bi se netko od kolega s umjetničkih akademija mogao javiti zbog izostavljanja zbivanja vezanih uz umjetničke akademije. Međutim, ovo je pregled od čak 130 godina razvoja izložen u sat vremena te je puno činjenica moralo biti izostavljeno, neke sam detalje preskočio, a neki mi detalji zasigurno nisu ni poznati ili ih nisam dospio dovoljno razmotriti, premda su mi događaji koje spominje profesor Midžić dakako poznati. Time svakako nisam ništa loše mislio i ispričavam se ako je to tako shvaćeno, radilo se naprosto o što racionalnijem izlaganju dugotrajnog razvoja. Što se tiče provale milicije u Studentski centar koji je bio dio Sveučilišta, pretpostavljam da se to moglo tretirati kao nedozvoljen ulazak na Sveučilište. Međutim, razgovarao sam s nekim sudionicima 1971. i onima koji se bave istraživanjem tog razdoblja, i po njihovim procjenama ozbiljnije povrede sveučilišne autonomije nije bilo. No, moram priznati da nisam specijalist za 1971. godinu, ali Vas mogu povezati s kolegom koji se time bavi pa možete dobiti temeljniji odgovor. Ovo je prikaz razdoblja od 130 godina i ako se pitanja budu ticala pojedinih detalja, bojim se da će teško biti dati posve zadovoljavajuće odgovore u svakom slučaju.

D. Boras: Čini mi se važnim spomenuti da nijedna vlast u svim tim državama koje je preživjelo Zagrebačko sveučilište, čak i onda kad autonomija nije bila institucionalno regulirana, nije u nju dirala, autonomija se ipak poštovala, a sad kada je regulirana zakonom i kada je to ustavna kategorija, imamo od naše države pokušaj da se ta autonomija na neki način ukine. To posebno treba naglašavati u raspravama i

ova tema treba naglasiti te ideje. Što se tiče 1971. godine, bio sam na 2. godini fakulteta jer sam 1970. godine upisao Elektrotehnički fakultet i završio ga 1974. godine. Bio sam član Upravnog vijeća i Fakultetskog vijeća kao predstavnik studenata (i to ne baš na zadovoljstvo tadašnjih struktura). Mogu reći da policija tada, barem javno, nije ulazila na fakultete. Što se tiče studentskih domova, to ne znam.

J. Barbić: Samo da vam ilustriram stanje 1971. godine. Tada na ovom fakultetu nitko nije izgubio radno mjesto, a s nama je tada bio kolega Šime Đodan. Njemu je radni odnos prestao sudskom presudom. Nismo htjeli nikoga udaljiti i nitko nas nije mogao prisiliti da to činimo.

E. Zdravec: Kao mladi odvjetnik 1972. godine branio sam 40 studenata iz Šarengradske ulice kod suca za prekršaje. Nakon što je žalba odbijena, podnio sam odgovarajući zahtjev Vrhovnom sudu Republike Hrvatske. Vrhovni je sud sve odluke o zatvorskim kaznama potvrdio. Ja sam naime u mojim žalbama upirao na to da nema dokaza da bi pojedini student sudjelovao u tadašnjim nemirima. Vrhovni sud na taj je moj prigovor uzvraćao: “Opće je poznato da su svi sudjelovali.”

Kolega Čepulo, Vaše je predavanje bilo neobično lijepo, ali je bilo benigno. Mi imamo problem koji je jednak onome u Egiptu. Taj problem se zove autonomija sveučilišta. Obrana autonomije sveučilišta zahtijeva ono što se dogodilo u Egiptu. Vi ste suprotstavili s jedne strane autoritarnu političku kulturu, a s druge strane autonomiju sveučilišta. Odakle ideja da se postupanje koje se sastoji u oduzimanju autonomije naziva kulturom? To se ne može nazvati kulturom, to je nekultura.

Svjedoci smo dnevno da recimo Vlada daje Saboru prijedlog za osnivanje poduzeća za vode. Onog časa kada shvati da je učinila glupost, povlači taj prijedlog, a onda se to povlačenje prijedloga reklamira kao neobično dobar potez. Drugim riječima, Vlada hoće zavladata i vodama, i zrakom, i suncem, a kada vidi da to baš ne ide, onda te prijedloge povlači i to tumači kao svoj dobar potez. Naravno, sve je to u funkciji održavanja vlasti. Ja sam ovdje jedan od rijetkih koji nije iz sveučilišne zajednice. Držim međutim da je zahtjev za autonomijom sveučilišta važan zahtjev, pa vam se upravo zato i

priključujem u vašim nastojanjima za borbu za održanje autonomije sveučilišta.

Kao jedan od važnijih elementa Vašeg predavanja naveli ste i državno financiranje. To nije državno financiranje. Država nema novca. Država je sirota koja samo uzima zajmove. Ja kao čovjek koji plaća porez financiram državu, a time i sveučilišnu zajednicu. Svi mi koji plaćamo porez financiramo sveučilišnu zajednicu. Drugim riječima, kada se govori o državnom financiranju, to ne odgovara istini. Zašto mislim da je potrebno ispraviti taj navod o navodnom državnom financiranju? Zato što se ne smijete bojati te države i misliti da država financira, pa onda ne smijete ništa učiniti u očuvanju svoje autonomije. U obrani autonomije smijete činiti sve. Obrana autonomije nije nešto apstraktno. Autonomija je naime jedini garant da ćete moći kreativno raditi i da ono što ćete raditi ima smisla.

J. Barbić: Zahvaljujem kolegi Zadravcu. Za informaciju vama koji niste stalno na ovim tribinama, kolega Zdravec je na njima redovito od početka njihova održavanja.

Z. Parać: Kolega Zdravec me prozvao, pa se čini da moram nešto i reći. Zgodno je kad čovjek dođe u neke poznije godine. Moje i nisu bogzna kako velike, ali su ipak dovoljne da izlaganje započnem riječima – sjećam se... Tako se, kad je riječ o autonomiji sveučilišta i fakulteta, prisjećam prve polovice sedamdesetih i kao dobrog primjera, ne samo autonomije nego i duha koji je vladao na ovom Pravnom fakultetu i na Sveučilištu, jedne male dogodovštine iz Znanstveno-nastavnog vijeća. Iz meni još uvijek nedokučivih razloga kolege studenti izabraše me za člana studentske trećine u Znanstveno-nastavnom vijeću Pravnog fakulteta. Godila mi je čast što kao mlad momak u društvu legendarnih imena hrvatske pravne misli mogah besplatno piti fakultetsku kavu, sjedeći pritom u ugodnim foteljama koje tada još krase našu vijećnicu. Sve dok tu ugodu ne prekine prijedlog jednog nastavnika, učinjen po nalogu političkih struktura, da se rad studentske trećine u Znanstveno-nastavnom vijeću odlukom tog vijeća okarakterizira i osudi kao nacionalistički i kontrarevolucionaran. Nastade šuškanje i žamor negodovanja, a profesor Siniša Triva ustade i reče: "To je notorna glupost. Predstavnici stu-

denata u Znanstveno-nastavnom vijeću nisu nikada prozborili niti jednu jedinu riječ, osim kad bi tražili da se odobri dekanski rok". I tako odluka koju je politika zahtijevala nikad nije donesena.

Zahvalan sam kolegi Čepulu na ovom divnom predavanju kojim mi je otkrio niz stvari koje nisam znao. Istodobno je, međutim, izazvao i moju zabrinutost. Od tih davnih godina u koje seže povijest Sveučilišta u Zagrebu uočljiv je trend kontinuiranog jačanja autonomije u smislu jačanja svijesti o autonomiji Sveučilišta kao o metajuridičkoj kategoriji, kao o fenomenu koji je izvan prava, kao o pojavi koja, premda nije normativno konkretizirana, predstavlja svojevrsnu moralnu vertikalu unutar Sveučilišta, njegov temelj i kičmu istodobno. Sveučilište mora biti autonomno. Ukida li se ili ograničava ta autonomija, zatire se sloboda mišljenja, nestaje sloboda govora, dokida se svaka intelektualna kritika. Moram s nelagodom zamijetiti da nas ovo što smo do sada mogli pročitati u nacrtu Zakona o sveučilištu vraća unatrag. Vraća nas u vrijeme koje je prethodilo danas osuđivanom mračnom i protunarodnom komunističkom režimu. Vraća nas u vrijeme od 1926. do 1940. godine koje su bile obilježene bezočnim posezanjem političkih vlasti za Sveučilištem i njegovom autonomijom. Subordinacija Sveučilišta i cjelovite akademske zajednice jest ono protiv čega smo digli glas i protiv čega moramo i dalje dizati glas upravo s ciljem očuvanja Sveučilišta i njegove autonomije kao trajne vrijednosti zapadne civilizacije.

F. Orehovec: Svjedok sam 1971. godine. Bio sam seminarac docenta Đodana. Sve te događaje sam promatrao i moram biti pošten. Ivan Zvonimir Čičak tada je tražio nešto što nije bilo realno. Tražio je da se Hrvatska primi u Ujedinjene narode. Tu u ovoj dvorani dao mu je da na svome satu to propagira docent Đodan. To je bilo nešto što nitko razuman ne bi prihvatio. Dražen Budiša niti jednom riječju nije rekao da je protiv Jugoslavije. On je govorio: Kolegice i kolege, borimo se za ekonomsku ravnopravnost Hrvatske u federaciji, da devize ne idu u Beograd. Sada mnogi kojih 1971. nigdje nije bilo dižu glavu da su ovo ili ono radili. Nisu radili, lažu. Sada javno zahvaljujem akademiku Jakši Barbiću: kad ste bili prodekan, upisali ste 15 frata-ra na Pravni fakultet. Moj rođak je bio u fratarskoj školi u Udri. Išao sam pitati akademika Aleksandra Goldštajna da imam rođaka koji bi

htio upisati pravo, ali je završio fratarsku školu koja nije legitimna. Rekao mi je da ako položi prijamni ispit, bit će upisan. On je njih još 14 povukao za sobom. Položili su prijamni ispit i na listi bili od 1. do 14. Bili su najbolji. Drugi dan lista pomaknuta, skinuti s liste i pozvani kod profesora Barbića koji im je rekao: "Vi nemate legalnu školu, ne smiju vas upisati." Otišao sam k njemu i rekao da je dekan Aleksandar Goldštajn rekao da će biti upisani. Tada mi je profesor Barbić rekao: "Idite kod Matijašeca." Matijašec me je poslao Narcisi Ćemalović. Bila je to zamjenica Stipe Šuvara. Ona mi je rekla: "Stipe će to potpisati. Oni će polagati sva četiri razreda gimnazije." Polagali su u gimnaziji u Kušlanovoj. Profesor Barbić mi je rekao: "Mi ćemo ih čekati." Ti su ljudi za dva mjeseca položili gimnaziju i maturu, i profesor Barbić ih je sve upisao. Nije bilo sve tako crno u onom sustavu kako se to hoće reći. Professore Čepulo, niste rekli da je bilo vrijeme kada se sveučilište nije plaćalo i kada su radnici išli na sveučilište. Tada je jako puno radničke i seljačke djece završilo tehnički fakultet. Osobno ih poznajem puno.

M. Dika:

Jedan sam od ovih prozvanih mariginalaca. Ne sjećam se puno onoga što je nekad bilo jer sam stariji od profesora Paraća pa počinjem zaboravljati. Sjećam se, međutim, o čemu je govorio i profesor Čepulo i htio bih na to sve podsjetiti. To je da u Hrvatskoj postoji Ustav i Ustavni sud. U našem Ustavu utvrđena je autonomija sveučilišta, i to je zajamčena ustavna kategorija. Profesor Čepulo je spomenuo jednu odluku Ustavnog suda. Postoje dvije izvanredno značajne odluke Ustavnog suda. Osobno sam ponosan na te dvije odluke koje sam analizirao i obradio. Ne znam što im je bilo da napišu tako lijepe i pametne odluke. Čini mi se da je Ustavni sud, koji je po mom mišljenju ovlašten autentično interpretirati Ustav, učinio jedan iskorak koji nas može podsjetiti na nešto što inače rade sudovi u Engleskoj i Americi, a to je da se usuđuju razraditi određene Ustavom zajamčene pojmove. Engleski sudovi si dopuštaju da govore o nečemu što nije izravno uređeno zakonom, ali proizlazi na neki način iz onoga što bi se moglo nazvati kulturom. Oprostite na digresiji, kažu što sve mora sadržavati priprema nekog zakona i kada se smatra da je jedan zakon donesen *lege artis*, a to uključuje i odgovarajuću raspravu. Jedna mlada dama s našeg fakulteta pri-

prema analizu jedne takve rješidbe jednog visokog engleskog suda. Engleski sudac je rekao potpredsjedniku engleske Vlade da mu najavljeni zakon o nečemu nije dopušten zato što mu nije prethodila odgovarajuća demokratskoj Engleskoj primjerena procedura, iako to nije propisano. Htio bih vas upozoriti na sljedeće. Ustavni sud je u tim svojim odlukama vrlo jasno i određeno rekao što znači autonomija sveučilišta. On je bit te autonomije apstrahirao, razvio i čini mi se da svi oni kojima je stalo da Hrvatska bude demokratska, pravna država, da bude država sretnih, odgovornih ljudi, država kojoj je stalo do znanosti i do perspektive moraju voditi računa o svemu što je rekao Ustavni sud. Ako izgubimo autonomiju, a ona se materijalno i sadržajno može na različite načine ugroziti, mi ćemo uništiti ono što je bit i pretpostavka za znanost, a to je sloboda duha. Ne smijemo biti zastrašeni, ne smijemo doći u situaciju da računamo što ćemo nakon 65. godine i da se u 55. godini počinjemo umiljavati onima o čijoj ćemo milosti ovisiti kad nam dođe vrijeme za umirovljenje. Htio bih naglasiti četiri razine autonomije. Autonomija sveučilišta, autonomija pojedinih sastavnica u odnosu na sveučilište koja mora biti funkcionalna autonomija da bi omogućila razvitak znanosti i nastave na pojedinim područjima, autonomija pojedinih sastavnih dijelova fakulteta u odnosu na fakultet i autonomija pojedinih znanstvenika u okviru fakulteta koja se pretpostavlja.

Ovu svoju intervenciju završio bih porukom onima koji pripremaju nove zakone jednom anegdotom iz pruske povijesti. Znae da u Potsdamu postoji dvorac koji se zove Sans souci, tj. Bez brige. U njemu je boravio Fridrich II. Veliki. U blizini dvorca bila je, međutim, jedna vjetrenjača. Šum krila te vjetrenjače ometao je njegovo veličanstvo i on je htio kupiti tu vjetrenjaču da bi je stavio izvan funkcije, pa je, vlasniku, budući da je nije htio prodati, bio i zaprijetio. Vlasnik vjetrenjače mu je, međutim, uzvratio: "Veličanstvo, nemojte zaboraviti da u Potsdamu postoji sud." Čini mi se da i mi možemo reći: "Gospodo, vi koji pripremate ove zakone na način koji nije primjeren Ustavom postuliranoj poziciji hrvatske akademske zajednice, hrvatske znanosti, obrazovnoj djelatnosti u Hrvatskoj, nemojte zaboraviti da u Hrvatskoj postoji Ustavni sud". Cijelo vrijeme gledam u skromnu tonzuru profesora Krapca i mislim da je nešto od mojih poruka doprlo do njega.

D. Krapac: Sjećam se ljeta 1990. godine kada se radilo na nacrtu i prvoj verziji teksta koji je poslije postao Božićni ustav. Imao sam sreću, čast i zadovoljstvo da sam sjedio u velikoj komisiji za pripremanje toga nacarta. Bilo je tamo puno uglednih stručnjaka svih profila, posebice naših profesora ustavnog prava. Došli smo do članka koji je tada govorio o slobodi znanstvenog i umjetničkog stvaralaštva u katalogu gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava, pa sam pomislio da ne bi bilo loše da unesemo unutra i autonomiju sveučilišta. Smiljko Sokol prihvatio je tu ideju i tako je odredba o tome da se jamči autonomija sveučilišta ušla u tekst Božićnog ustava. Iz osobnog iskustva znam da u tom trenutku, kad se to upisivalo u Ustav, nitko nije ni na trenutak pomislio da bi profesor Dika danas mogao s tolikim očekivanjem gledati u moju tonzuru. Kad se sjetim tih vremena, uvijek mislim kako je dobro da u komisijama koje pišu zakonske i druge normativne nacрте sjede pravници osim politologa, filozofa i drugih stručnjaka. Time se dakako ne želim zamjeriti nikome od njih. Svi su oni jako kompetentni, ali je činjenica što su pri stvaranju nacрта Ustava u komisiji sjedili pravници koji su potaknuli unošenje pojma, koji se u tom momentu svima možda činio samorazumljivim, pa i nepotrebnim, potvrdila da uvijek može doći vrijeme kada ćemo se trebati oslanjati i na jedan tako "mali" pojam, u našem slučaju, na te krasne riječi u članku 67. da je sveučilište "autonomno".

A. Bjeliš: Zahvalio bih profesoru Čepulu i profesoru Barbiću na ovoj tribini. Itekako je korisno biti ovdje, nakon što sam, moram priznati, u zadnje vrijeme pročitao velik broj tekstova o ovoj temi. Ove četiri značajke koje su iskazane pri kraju predavanja profesora Čepula mogle bi, svaka za sebe, pokrenuti dugačke rasprave. Kad gledam ovu prvu sintagmu, sintagmu autoritarne političke kulture, rekao bih kako mi se čini da smo u vremenu sve izraženije autoritarnosti političke nemoći. Za razliku od ranijih totalitarnih, pa i rojalističkih vremena, u današnjem vremenu državna vlast sve teže nalazi rješenja za sveučilište i općenito za potrebe visokog obrazovanja. To je ono što se iz svih iskustava može zaključiti. Zahtjevi su sve veći i veći jer je visoko obrazovanje između ostalog sve masovnije, i jer su za kvalitetan istraživački rad potrebna sve veća sredstva. Država se s takvim potrebama posebno teško nosi, posebno u recesijskom

vremenu u kojem je ionako akutan nedostatak sredstava. To nije značajka samo ove naše političke konfiguracije koju sada imamo, nego i mnogih zemalja u Europi, pa i šire. Države pokazuju tendenciju pomalo se izvlačiti iz obveze praćenja sveučilišta na pravi i djelotvoran način. Kako se to radi, može se vidjeti i na aktualnom primjeru načina pisanja zakona, načina koji je zapravo kombiniranje nesigurnosti, improvizacije, nesustavnog rada, u konačnosti izbjegavanja sa suočavanjem s ključnim pitanjima, pa stoga i izbjegavanja potrebne razine serioznosti u radu. Takav se način neminovno mora prikivati i nadomještati drugim načinima, načinima prozivki ili olako danih izjava. Reći danas da će visoko obrazovanje za sve biti besplatno, tj. da neće biti nikakvih troškova studenata i roditelja, ili je vrlo odgovorno ili vrlo neodgovorno. Odgovorno bi bilo kada bi iza izjave stajalo jako političko jamstvo o osiguranim novim znatnim sredstvima za tu svrhu. Neodgovorno je realizaciju takve najave jednostavno prepustiti vremenu koje će uslijediti, i koje će po svemu sudeći biti nesigurno i neizvjesno. U toj situaciji ono što sveučilište mora raditi, s novim zakonima ili bez njih, jest pripremati se za izglednu mogućnost u kojoj će ga država u većoj mjeri prepustiti tržištu i tržišnim uvjetima djelovanja i opstanka. Mnoga sveučilišta u svijetu s tim su se suočila, pa neće biti preveliko iznenađenje ako ćemo i mi doći u tu situaciju. Pri tome ćemo imati veliku odgovornost sačuvati mnoge elemente i tradicijske vrijednosti na kojima smo gradili ovo što imamo, uključujući i ideju autonomije, i uključujući dugo postojanje sveučilišta kao čvrst zalag njegova daljnjeg razvoja.

Spomenut ću sveobuhvatnost koju naše sveučilište danas ima. Kao što smo vidjeli iz uvodnog prikaza, ona nije nastala sustavnim i planski osmišljenim radom. Razvoj Sveučilišta do današnjih dana bio je međutim kakav je bio, tako da nam je sveobuhvatnost, što je rijetkost i u europskom i u globalnom sveučilišnom prostoru, danas dana kao prednost za koju nismo previše zaslužni, ali i za koju imamo odgovornost iskoristiti je na najbolji način za boljitak i Sveučilišta, i zemlje, i njezina gospodarstva. U akademskom svijetu mnoga sveučilišta u Europi u zadnjih nekoliko godina prolaze kroz procese objedinjavanja i povezivanja upravo kako bi postigla takvu sveobuhvatnost. To se veže na spomenutu sintagmu glomaznosti

vezanu uz koncentraciju potencijala. Što je od toga veća smetnja, prvo ili drugo? Moje razumijevanje je da svi koje žele okupiti potencijale rade to da bi od sveučilišta napravili jake kreativne sredine, da bi unutar sveučilišta osigurali uvjete za uspjeh jakih istraživačkih potencijala i da bi do punog izražaja došla kreativnost u najširem mogućem smislu. Tu je naravno dragocjeno imati promišljeno rješenje za sam sustav, pa zatim i jednako kvalitetne norme koje osiguravaju uspješnost takvog sustava. Svako sveučilište priželjkuje koncentraciju sredstava i potencijala da bi moglo ući u nove pothvate, nove projekte i biti konkurentno na što širem planu, europskom i globalnom. Biti u europskom prostoru i potvrditi se ipak nešto znači. Glomaznost pak postaje smetnja ako bi se sveučilište svelo na nakupinu nepovezanih, pa makar i jakih, jedinica. Ako je sustav rascjepkan, a bit će rascjepkan ne bude li dovoljno snažnog interesa za pokretanje već spomenutog kreativnog angažmana i sudjelovanja u globalnim procesima, tada nam doista ne treba velika cjelina i možemo se dijeliti na manje sredine, koje zbog bitno skromnijih ambicija mogu čak biti i varljivo ugodnije. U tom pogledu neće nam ni Ministarstvo niti ikakva politička opcija reći što da napravimo. To moramo sami odlučiti, sami naći pravo rješenje. U tom pravom rješenju moramo biti spremni i na tržište, jer državna skrb će vjerojatno biti sve manje i manje dostatna. I još više, moramo biti spremni na tom tržištu biti jako dobri.

D. Vuletić: Večeras sam siguran da se Sveučilište u Zagrebu suočava s jednom od najvećih prijetnji u svojoj višestoljetnoj povijesti i nisam siguran hoće li preživjeti. S obzirom na to da, kao zainteresirani pojedinac i netko tko radi na Sveučilištu, pratim već duže vrijeme događanja oko triju zakonskih prijedloga o znanosti, visokom obrazovanju i sveučilištu, moram reći da mi isprva nije bilo jasno je li riječ o nečemu što bi se moglo nazvati "šlamperaj". Međutim, kad sam čuo izjave ministra znanosti, obrazovanja i športa, koji je *spiritus movens* navedenih triju zakonskih prijedloga, o tome da su oni nužni za pretpristupni proces i još k tome da je dobio podršku iz EU za njih, siguran sam da je riječ o zloj namjeri i razbijanju našeg najstarijeg Sveučilišta. Naravno, to nema veze, ne ulazi uređenje znanosti i visokog obrazovanja u doseg prava EU na način na koji

to ministar nastoji prikazati, riječ je, u pretežitom djelu, o otvorenim metodama koordinacije koje ne stvaraju obveze za države članice, kao ni za države kandidate za članstvo. Mislim da nije nužno loše da sveučilišta sudjeluju na tržištu. Međutim, prema ovim prijedlozima ne vidim kako bi neovisni tržišni subjekt djelovao kad, primjerice, njime upravlja Sveučilišno vijeće, koje je, kako je doc. dr. sc. M. Baretić na jednoj od prošlih tribina primijetio, praktički uži kabinet Vlade.

N. Jovanović: Htio bih prvo zahvaliti profesoru Čepulu što nam je pokazao koliko su duboki korijeni borbe za autonomiju. Htio sam postaviti jedno teško pitanje za povjesničara, premda je profesor Dika već naznačio početke tog odgovora. Vi ste pokazali kako u zakonodavstvu ipak postoji razvoj. Cijelo vrijeme zajednica prepoznaje važnost sveučilišta za društvo i ta svijest je postupno ulazila i u zakone. Profesor Krapac nam je pokazao da nekad može ući zahvaljujući jednom jedinom čovjeku koji je u pravom trenutku na pravom mjestu i ima dovoljno znanja i odlučnosti da to napravi. Zanima me kako sada ova akademska zajednica može podsjetiti zakonodavca kakve vrijednosti ugrožava nacrtima novih zakona? Kako se to može učiniti? Nažalost, moram izraziti i prilično nezadovoljstvo onime što sam čuo od rektora koji je rekao "očekujmo prepuštanje tržištu." Pitao bih: od koga da očekujemo, i znači li to da ćemo se mi svojevolumno prepustiti?

A. Bjeliš: Ako ne možemo očekivati potporu države, ako će potpora države biti sve više nedostatna, a tome nažalost sve češće svjedočimo u današnjem realnom životu, preostaje nam drugi segment sveučilišnog okružja, preostaju nam sredstva koja su dostupna na tržištu. Ne vidim treće. To je pitanje opstojnosti u danim okolnostima, vrlo praktično pitanje koje se ne može zaobići. Naravno da je Sveučilište otvoreno prema svim vrstama suradnji i s javnim i s privatnim sektorom, i da na tome neprestano radimo. To nije upitno. Sveučilište je do sada kroz razne povijesne epohe ovako ili onako imalo jedno jamstvo opstojnosti, jednu sigurnost, čak i u manje omiljenim režimima, pa i onima koji nisu imali sjedišta u Zagrebu. I u prijašnjim državama, i u ovoj današnjoj novoj hrvatskoj državi, u čije je nastajanje konačno i samo Sveučilište dosta uložilo u svojoj dugoj

povijesti, Sveučilište je svoju opstojnost do sada temeljilo, ovako ili onako, na savezu s vlastodršcem. Ako se savez s vlastodršcem svede na demagogiju, svede na simboličke potvrde, svede na prazna obećanja, onda se međutim suočavamo s novim izazovom. Kad kažem "očekujmo tržište", tada ga naravno ne priželjkujem, niti ga prizivam, već želim upozoriti kako se Sveučilište mora suočiti s nužnošću okretanja prema novim vidicima, pa i novim prihodima. To je globalno tržište za koje se i cijela Hrvatska, svi mi, trebamo što bolje pripremati, pogotovo ako nam to do sada nije bilo u prvom planu. Očekujmo novo doba jer ovo stanje u kakvom danas naša država funkcionira, a funkcionira sve teže, objektivno neće moći osigurati dovoljno kvalitetnu i dovoljno kompetitivnu globalnu poziciju sveučilišta, jer su omasovljenije studija s jedne strane i narasle potrebe sudjelovanja u istraživačkom globalnom natjecanju s druge strane takve da moramo tražiti i naći nova rješenja. Tu nema ništa skriveno, to je ono što je teško ne uočiti.

J. Kregar: Javljam se s tri kratke intervencije. Nedavno sam napisao tekst o zakonu i kobasicama. I zakoni i kobasice rade se tako da je ponekad bolje za konzumente da ne znaju kako se i od čega rade. Ako vrijedi za kobasice, sigurno ne vrijedi za zakone. U ovom slučaju mi se suočavamo s činjenicom da oni koji rade zakone ne znaju kako se oni rade. Žao mi je zbog te usporedbe, ali ona odražava tu činjenicu. Ministarstvo koje radi zakone ne drži se recepture dobrog donošenja zakona. Ne postoji ni partnerstvo sa sveučilišnom zajednicom, ni rasprava, ni konzultacije. Kolega Čepulo je podsjetio na neka prošla vremena i kritizirao način na koji su se donosili zakoni. To ni tada ni danas nije dobro. Zakoni koji su rezultat takvog defektnog postupka ne bi se smjeli ni predložiti. Zbog tog postupka, i rektor je rekao, radi se o zakonima za neku buduću Vladu. Zato je lako improvizirati jer nećeš snositi odgovornost. Od odgovornosti se ne može pobjeći.

Gospodina ministra treba podsjetiti da izbori dolaze i da nije njegovo da vodi predizbornu kampanju. Vidi se u tome koja pitanja on ističe kao bitna, a koja zanemaruje. To je prije svega pitanje autonomije. Nije nevažno što će biti u našoj kulturi, a što će pisati u zakonu. No i u prijedlozima se jasno narušava autonomija. Zato nije dovoljno

da se o tome slažemo, već je potrebno da to i u zakonu piše. A piše drukčije. Zakoni moraju propisivati ono što je sazrelo u životu naroda. Ono što je naš stav prema autonomiji jasno je izraženo i odlukom Ustavnog suda i ono što mislimo mi članovi akademske zajednice, ali to mišljenje ne dijeli ministar i ne dijeli Vlada. Oni donose zakon s tumačenjem autonomije koji nije dobar. Autonomija mora podrazumijevati i organizacijsku samostalnost i financijsku autonomiju, ne biti samo puko načelo koje će pisati u Ustavu, a neće biti u zakonu. Ako do toga dođe, morat ćemo se pobrinuti za pravnu zaštitu.

Treće, činjenica je da na Sveučilištu postoje mnoga i različita mišljenja. Nažalost, mi se oko toga svadimo. Ako na Sveučilištu postoje razlike u mišljenju, vjerujete da na Pravnom fakultetu postoje još i veće razlike između nas. Ipak, otvoreno pismo, što je jedinstven slučaj u povijesti našeg fakulteta, potpisali su praktično svi nastavnici na Pravnom fakultetu. Ono što je bitno je to da su ga pokrenuli mlađi nastavnici i da je to borba koja neće završiti nečijim odlaskom u mirovinu. Ono zbog čega to naglašavam jest da postoji jedna točka zbog koje su naša razmimoilaženja nevažna, a naše zajedničke točke vrlo važne. Ta točka je autonomija sveučilišta. Mi se možemo razlikovati u mišljenjima o centralizaciji ili decentralizaciji, koordiniranju ili samostalnosti, slobodi ili ovisnosti, jer to je naša rasprava. Autonomija nam to omogućuje. To je situacija u kojoj se moramo poslužiti autonomijom radi boljeg rezultata, ishoda te rasprave. Iz unajmljene zgrade Ministarstva stvar izgleda puno jednostavnije: podijelit ćemo ih, svakome ćemo obećati nešto, zavadićemo ih. Mislim da je situacija sasvim suprotna, a to je da postoji autonomija. Autonomija kao zajednička točka nastojanja mnogih inače različitih interesa fakulteta. To je posebno važno zbog trikova kojima profesore, pedesetak njih, proglašavaju skupinom marginalaca. Po istima ono što bi trebao biti razuman glas mladih znanstvenika, proglašava se nevažnim ili obranom svoga sitnog ekonomskog interesa. Koji je to naš nelegitimni interes? Koje je naše tržište? Zar ćemo prodavati naše mišljenje o tome što smatramo pravno dobrim ili ispravnim, zar ćemo pri tome slijediti pravnu logiku novca ili ćemo biti u prilici slobodno razmišljati svojom glavom i držati se profesionalnih kriterija? Svakako da bi nam tržište na neki način pomagalo, ali nam

tržište neće omogućiti slobodu koja nam je potrebna radi nastavka i akademske tradicije i znanstvene reputacije koju imamo. Mislim da je ovo trenutak u kojem nas je kolega Čepulo podsjetio da smo mi baštinici tradicije koju ne smijemo zaboraviti, koju moramo čuvati; koja se vidi u našoj dva stoljeća dugoj tradiciji i održanju digniteta Sveučilišta prema presizanju države. Država neka se bavi svojim poslovima, a Sveučilište neka se ne brine o svom financiranju, nego o svojoj unutrašnjoj organizaciji, programima, nastavnicima. Oni to ne znaju, zato traže od nas.

D. Boras: U vezi s podjelama o kojima je govorio profesor Kregar. Filozofski fakultet nažalost ima u Ministarstvu predstavnike koji ne govore kao što govori Filozofski fakultet. On je toliko jedinstven da se nisu usudili nuditi ni meni ni drugima bilo što.

D. Čepulo: Dopustite kratko pojašnjenje glede pitanja autoritarne političke kulture, što je inače sociološki pojam koji je u širokoj upotrebi. On se ovdje ne iznosi kao fatum, sudbina kojoj se treba pokoriti, već kao pokazatelj jednog gotovo trajnog i naslijeđenog obrasca ponašanja vlasti. Po i kod današnje vlasti, koja se legitimira pozivom na demokratsku proceduru, a u raspravi zapravo nastupa s pozicija moći preskačući racionalnu i argumentiranu raspravu. Na drugoj je strani naše tradicije ideja autonomije ukorijenjena u etičkoj, vrijednosnoj podlozi. Netko je konstatirao da je "dobro" da su se Pravni i Filozofski fakultet konačno oko nečega našli. Pa naravno – to je tako jer je stvar došla do donje granice, do samih temelja koji su zajednički i rađaju potrebom reakcije.

B. Jeren: Primjećujem čestu promjenu zakonodavstva, a da ne prepoznajem da postoje strateški dokumenti na kojem se novo zakonodavstvo temelji. Znamo li kamo želimo i koji nam je cilj visokoškolskog obrazovanja i znanosti? Trebamo li možda masovno obrazovanje po kojem će se naša sveučilišta transformirati u nešto što tada nazivamo pravim imenom – ŠKOLICE? Ili ipak želimo da poneko sveučilište ostane istraživačko sveučilište.

Svjedočimo o opasnom razvoju. Političkim odlukama, bez postojeće strategije, a uz potpuno nerazumijevanje sustava, otvaraju se nova i nova "sveučilišta". Gdje god postoji slobodna vojarna (Šibenik, Ko-

privnica, Bjelovar, Virovitica,...), eto velikog projekta otvaranja novog sveučilišnog CAMPUSA. Zanimljivo, nitko neće veleučilište. Vjerojatno se procjenjuje da je veleučilište nešto drugorazredno. Nije važno što su veleučilišta za gospodarstvo neizmjereno važna komponenta visokoškolskog obrazovanja. Meni je nezamisliva ta lakoća nalaženja milijuna kuna za obnovu zgrada derutnih vojarni. A dalje? Gdje naći nastavnike? Kako osigurati kvalitetu i namiriti novac za istraživanja na istraživačkim sveučilištima?

Pogledajmo kako se to radi u Kaliforniji. Kalifornija je 1988. godine imala 9 državnih sveučilišta na 27 milijuna stanovnika. Te su godine odlučili osnovati deseti campus. Za taj projekt trebalo im je "samo" 17 godina aktivnog planiranja i odlučivanja gdje i kako. Prva školska godina na University of California Merced započela je tek 2005. godine. To sveučilište je do 2009. dostiglo "čak" 3.414 studenata uz 217 nastavnika. Planiraju da će se za 30 godina primaknuti konačnom broju od 25.000 studenata. Danas Kalifornija ima 37 milijuna stanovnika i osma je gospodarska sila svijeta. A mi? Kako je kod nas?

Godinama u godišnjem izvješću Sveučilišta u Zagrebu prepoznajemo isti graf. Na grafu se vidi jasan porast državnog financiranja iz godine u godinu. No porast se očituje u porastu plaća koje čine neusporedivu većinu ukupnog iznosa. Vidljiv je porast troškova poslovanja, koji je u apsolutnom iznosu znatno manji u odnosu na plaće. Na grafu je jedino konstantan, iako jedva zamjetljiv, iznos za istraživanja. Usudi li se netko kazati da je naše Sveučilište istraživačko sveučilište? Mene ovakva shema financiranja Sveučilišta u Zagrebu podsjeća na financijsku shemu dobro uhodane bravarske radionice. Gazda se brine kako dati plaće da radnici budu zadovoljni. Gazda da i nešto novca za nove aparate za varenje. A novac za razvoj? Pa što će nam to, pa mi znamo kako se radi bravarija! Bojim se da i Sveučilište u Zagrebu klizi prema jednoj dobro uhodanoj školici ili, jao, više njih, koje će masovno proizvoditi masovnu jeftinu radnu snagu. Već sad uočavamo da u nekim našim kompanijama vodeća mjesta zauzimaju stranci. Odgovor je jasan, bolji su od onih koje školuju naša sveučilišta. Hoće li biti bolja sudbina novootvorenih "sveučilišta"?

Zaključujem. Akademska zajednica ima odgovornost za razvitak hrvatske znanosti i visokog školstva i treba inzistirati na pripremi strateških dokumenata koji tek onda mogu biti temelj za novo zakonodavstvo.

F. Orehovec: Gospodine rektore, ustvrdili ste da je Hrvatska u recesiji, a savjetnik Vlade Borislav Škegro javno je objavio da je Hrvatska izašla iz recesije, a tko nije, sam si je kriv. Moje je mišljenje da bi znanstvenici morali imati slobodu i sigurnost. Znanost ne smije ići na tržište. Na tržištu vlada logika profita. Prema tome, mogu se znanstvenici oprostiti od morala ako krenu tim putem.

M. Ježić: Htio bih čestitati profesorima Pravnoga fakulteta na izjavama i stavovima koje javno brane. Nama s Filozofskog fakulteta to također mnogo znači jer se ovaj put osjećamo malo manje osamljeni nego obično. Ovi zakoni mora da imaju mnoge vrline jer, kao što ste se vi uvijek razlikovali u mišljenjima, niti nas na Filozofskome fakultetu nije ništa ujedinilo kao ovih dana ti nacrti prijedloga zakona. Vidi se da mislimo svi isto. To ne može biti ako zakoni nemaju sasvim izuzetne vrline. Možda je jako dobro da su nas nagnali da o nekim stvarima razmislimo. Vjerujem da bi akademska zajednica u demokratskoj sredini morala dobiti ovaj rat, čak i da izgubi neku bitku. Samo da počnemo razmišljati o nekim problemima, već bi to bio dobitak! Veze s gospodarstvom, ako to ima nekakve veze s kontekstom zakona, onda ja u zakonu jedino vidim takvu vezu da bi u jednom jedinstvenom Nacionalnom vijeću za znanost i visoku naobrazbu sjedio ministar financija. Da li ministar financija predstavlja život gospodarstva jedne zemlje, to može svatko prosuditi, možda ekonomisti najbolje. Znam da su razne prosudbene skupine modificirale neke prijedloge, ali javno su dostupni zasad samo nacrti prijedloga zakona. U tim se nacrtima zakona neke namjere vide, i oni koji misle da su ti nacrti zakona kaotični, nisu čitali što tu piše. Oni su iznenađujuće konzistentni. Preko jedinstvenoga Nacionalnoga vijeća, koje bi u cijelosti imenovala Vlada, izvršna bi vlast upravljala cijelim područjem i znanosti i visoke naobrazbe! Sveučilišno bi vijeće također kontrolirala Vlada, ono bi imenovalo rektora, takav bi rektor predlagao dekane, a profesorima davao i oduzimao dopusnice! Ako se misli da nije dobro da se politika miješa u gospodarstvo

jer je ono presloženo za političare, jesu li znanost i visoka naobrazba dovoljno jednostavni da ih političari mogu lako pratiti? Mislim da su još složeniji od gospodarstva! Upravo to je smisao autonomije, da se ta silna složenost može provoditi, a ne to da mi dobro živimo i čuvamo svoje položaje. Mi smo tu da se borimo za ono što je bit sveučilišta, znanosti, instituta.

Odnos s gospodarstvom sigurno je nešto što je dijelom neizbježno. Samo kakav odnos? Gospodarstvo je vrlo dinamično i možda je kraće ispričati anegdotu nego izložiti teoretski okvir. Kad sam bio u Nacionalnome vijeću za znanost, predstavnik Gospodarske komore pitao nas je zašto mi ne pitamo njih kakve studije trebamo imati na sveučilištima! Oni će nam svake godine reći kakve studije trebamo imati! Velik je problem što zbog svoje dinamičnosti gospodarstvo, kada se radi o potrebama intelektualnih usluga, misli da bi u nas sve trebalo biti vrlo kratkoročno. Ne možete sveučilište, bez kontinuiteta studija, na kratkoročnoj osnovi trajno preustrojivati. Bit ćete uvijek na početku. To da će se povremeno gospodarstvo priključiti i poduprijeti neke studije, dobrodošlo je, ali gospodarstvo neće dugotrajno podržavati ustanovu sveučilišta ako nema političke strategije u državi koja zna čemu sveučilište služi. Gospodarstvo želi što više uštedjeti. Dovoljan je primjer bolonjska reforma: dobiti što više obrazovanih ljudi, u što kraćem vremenu, sa što manjim troškovima za njihovu naobrazbu. Što manji troškovi: jer će se kraće školovati i jer će biti egzistencijalno potpuno nesigurni zato što im uporabljivost školovanja neće trajati duže od nekoliko godina. Onda će gospodarstvo naređivati kako da ih se doškoluje i preškoluje svakih nekoliko godina, i tako ćemo funkcionirati i kao potpuno neozbiljan servis sasvim drugoga područja. Svojevremeno je prosvjetiteljstvo jako kritiziralo da je filozofija nekoć bila *ancilla theologiae*. Danas je *scientia ancilla oeconomiae*. To je vrlo ozbiljna prijetnja, ne zato što bismo mi podcjenjivali važnost gospodarstva, nego zato što se ne može voditi dugoročna politika razvoja studija ni istraživanja na takvim kratkoročnim interesima kakvima bi gospodarstvo opteretilo sveučilište i znanost. Dijalog – da, ali diktat – ne! Isto je i s politikom. Dijalog – da, ali diktat – ne! Inače će sve upropastiti! Političko se vrijeme često mjeri u mandatima, a sveučilišno se treba mjeriti u

stoljećima! Tomu dijalogu s društvom, gospodarstvom, politikom i čuvanju zadaća i vrijednosti sveučilišta služi autonomija. Bez znanosti, Sveučilišta i instituta, Akademije znanosti i umjetnosti, koji predstavljaju zalog intelektualne slobode, ne će biti ni ikakve druge slobode u zemlji! Bez njih sigurno ne bismo danas imali ni hrvatske države! Načelno ime za jedan bitan vid te slobode jest autonomija. Naravno autonomija se mora shvaćati supsidijarno. Ne tako da je sveučilište prema svemu drugome autonomno, ali unutar sebe poštuje autonomiju sastavnica, jer se samo na načelu supsidijarnosti može poticati inicijativa i razvijati i znanstvena sloboda i razvoj studija. Kada ljudi imaju pred sobom perspektivu, tada imaju i veliku motivaciju da nešto razviju. Kada im ju oduzmete i pretvorite ih u sluge, možda će netko i funkcionirati željan zarade, ali pravi znanstvenici sigurno ne će funkcionirati u takvoj zajednici! Nijedna ozbiljna nacionalna kultura to si ne dopušta. Autonomiju moramo čuvati jer ćemo bez nje izgubiti mnogo više nego što se to nekome na prvi pogled čini.

Z. Parać: Kolega Bjeliš dao mi je svojim izlaganjem dva "šlagvorta". Govorio je o tržištu i o tome da tržište dolazi, svidjelo se to nama ili ne. Ne mogu, međutim, a da ne izrazim svoju bojazan odnosno upozorenje da je za autonomiju sveučilišta ovisnost o tržištu jednako tako opasna kao i ovisnost o politici. Drugi "šlagvort" rektorove su riječi o kreativnosti. Zaista, kreativnost ili ako hoćete znanost bitni su elementi autonomije sveučilišta. Autonomija sveučilišta bez znanosti lišava se svog supstrata. Bojim se, međutim, da se propisima, koji se sada uz velik pritisak nastoje donijeti, sveučilištu izvlači tepih ispod nogu. Sa sveučilišta se sistematično uklanja znanost. Sveučilište se želi pretvoriti u obrazovnu instituciju. Znanost će se razvijati negdje drugdje i njome će se baviti neki drugi momci. Zagrebačko Sveučilište bez znanosti svest će se na razinu Veleučilišta u Virovitici. Svaka čast Virovitici, imam tamo dragog prijatelja, ali ovo sveučilište više ne bi bila akademska institucija koja bi mogla igrati ikakvu društvenu i kulturno-povijesnu ulogu, a kamoli onakvu kakva joj je pripadala stotinama godina. Konačno, obrazovna institucija koja pretendira na to da stvara izvrsne kadrove (kako je to sada moderno reći) neće tu svoju funkciju moći izvršiti ako se ne bavi znanošću, ako nije krea-

tivna, nego je svedena na puku reprodukciju. To je velika opasnost skrivena između redaka zakonskih tekstova o kojima ovdje raspravljamo.

I. Rimac:

Čini mi se da je zagrebačko Sveučilište, barem što se tiče zemlje u kojoj je nastalo, uvijek premašivalo ostale institucije u toj zemlji i po svojoj veličini i po dosezima te bilo nešto što je bilo izvan dosega i gospodarstva te zemlje i bilo kojih drugih aspekata života. Uvijek je predstavljalo centar čuvanja kulturnih dobara u ovoj zemlji. Kad se suočimo s ovako snažnim transformacijama koje ne vode računa o tri stoljeća dugoj tradiciji čuvanja kulturnih dobara u bilo kojem području znanosti i obrazovanja, onda se suočavamo s time što sve gubimo ako narušimo da ta jedna velika zajednica, koja ima potencijal za nove kreativne izazove, prestane djelovati.

Što se tiče obrazovanja, koje nije jedina funkcija sveučilišta, rekao bih da nema besplatnih ručkova. Netko to obrazovanje mora platiti. Mi smo bili osuđeni da kao zemlja koja je bila vrlo slabo razvijena i koja ima nekakav sustav prijedemo na model direktne naplate troškova školarine kao da se radi o počecima obrazovnog sustava. To smo učinili u zdravstvu. Od pacijenta se očekuje da plaća svaku uslugu i vraćamo se na predmoderni model vođenja društva koji ne vodi računa o tome da bi država trebala usmjeravati sredstva u održavanje takvih vrednota koje su opće dobro. U takvom predmodernom konceptu ni politika kao djelatnost za javno dobro nema mjesta.

Je li pitanje tržišta rješenje za očuvanje svih funkcija koje Sveučilište u Zagrebu ima? Sigurno nije. Iako se znanstvene spoznaje dijelom mogu komercijalizirati, obrazovna funkcija u ovakvom okruženju ne može biti prepuštena tržištu. Kulturna uloga još manje. Neće nam ni Europska unija davati novac za održavanje naše kulture, jezika ili nečeg drugog. Nesreća je ovog sveučilišta da je u zemlji u kojoj nema partnera s druge strane s kim bi razgovaralo. Javni radnici govore jezikom koji ne slični na hrvatski jezik, vrijednosti znanstvenih spoznaja nema jer se gospodarstvo ne okreće tim spoznajama kao mogućem izvoru zarade, već degradira to znanje na razinu koja je ispod dostojanstva kulturne tradicije ove zemlje, pa i ove ustanove

koja je tri stoljeća koncentrirala to znanje. Jer zagrebačko Sveučilište nije samo obrazovana ustanova, nije čak ni samo znanstvena ustanova. To je kulturna ustanova koja tri stoljeća čuva kulturu ove zemlje.

Uvođenje ideje da bi zagrebačko Sveučilište trebalo imati nižu razinu kako bi mnogo drugih ustanova moglo provoditi obrazovni model nakaradno je u odnosu na tu tradiciju i graniči s kulturocidom.

Ako govorimo o besplatnom obrazovanju, moramo postaviti pitanje tko će platiti to obrazovanje. Za koga je besplatno i tko radi besplatno? U modelu koji predlaže MZOŠ očito je da profesori rade besplatno jer Ministarstvo ne misli financirati ono što do sada sustavno nije financiralo već nekoliko desetljeća. Prema tome, jedini model koji u ovom besplatnom školovanju nudi ministar zapravo je besplatan rad profesora. Danas smo usmjereni na obranu Sveučilišta u pogledu autonomije da bi nam iza toga ostala financijska nesigurnost nedovoljnog financiranja. Mi ćemo autonomiju obraniti. Obranit ćemo ju iz čisto objektivnih spoznaja da je naša koncilijantnost prema političkoj moći siguran put u propast, a naš otpor, naša nezavisnost i naša autonomija duha jedini put da očuvamo ono što je ova zajednica očuvala i što se cijeli niz stoljeća održalo u vrlo različitim uvjetima.

Međutim, pitanje je što je sada s onim što nas može hraniti da ostanemo ovakvi kakvi jesmo. Mi kroz realno gospodarstvo ne možemo. Ono je uništeno i zbog toga što smo mi sad prepustili to gospodarstvo nekome tko ne zna. Ako je ovo sveučilište premalo izlazilo u društvo i premalo to znanje prenosilo u društvo, možemo se pitati zašto smo mi prepustili političarima da sjede u upravim odborima, da upravljaju cijelim nizom društvenih resursa umjesto da to preuzme znanje i struktura koja je mogla donijeti nekakav napredak. Ta ista politička struktura koja je uništila gospodarstvo, osnovno školstvo, srdnje školstvo pokušava zasjesti i na sveučilišta i uništiti i ovu zadnju oazu znanja i kulture. Raspravu tko će financirati održavanje ove koncentracije znanja koja je čak i u europskim razmjerima dovoljno velika da producira nova znanja bit je naše rasprave. Ne o pojedinačnim našim pravima, ne o autonomiji kao takvoj ili o tome hoće li biti besplatnih studija ili ne besplatnih, već o održanju kon-

centracije znanja koje ovu zemlju može izvesti iz svih ovih nevolja u koje smo došli. Jer ako se ovo sveučilište prepusti samo neuspostavljenom tržištu obrazovanja, njegova kulturna i znanstvena uloga bit će nepovratno uništene.

H. Sikirić:

Samo nekoliko napomena. Prvo, prenoseći saznanje koje imam od jedne osobe koja je dobro upućena u rad povjerenstava, barem jednog od njih, mislim da u Ministarstvu uopće nemaju sluha, ili bolje rečeno ne prihvaćaju autonomiju sveučilišta onako kako je ona određena Ustavom Republike Hrvatske i protumačena odlukama Ustavnog suda Republike Hrvatske. S tog gledišta upitna je ustavnost i zakonitost mnogih rješenja koja se predlažu u sva tri prijedloga zakona. Drugo, kolega profesor Parać je spomenuo problem izvlačenja znanosti iz sveučilišta. Ne znam je li to rekao znajući kako je znanstvena djelatnost na sveučilištu uređena u prijedlozima novih zakona. Ako pogledate prijedlog Zakona o sveučilištu, vidjet ćete da u njemu nije uređena znanstvena djelatnost na sveučilištu. O tome u tom zakonu nema odredbi. Bilo bi razumno očekivati da je onda znanstvena djelatnost na sveučilištu uređena u prijedlogu Zakona o znanosti. Međutim, ni tamo nema odredbi koje bi na primjeren način uređivale znanstvenu djelatnost na sveučilištu. Drugim riječima, doista se, na određen način, znanost izvlači iz sveučilišta. I treće, financiranje znanosti. U prijedlogu Zakona o znanosti ne utvrđuju se kriteriji po kojima se znanstvenim ustanovama raspodjeljuju financijska sredstva. Postupak raspodjele, uvjete i kriterije za raspodjelu ukupnih financijskih sredstava trebao bi ministar odrediti pravilnikom. Dakle, podzakonskim aktom. Osnovni financijski kriteriji, umjesto da se određuju zakonom, podliježu diskrecijskoj ocjeni ministra. Na taj se način osnovni kriteriji mogu lako mijenjati, a to za korisnike, znanstvene ustanove, znači pravnu nesigurnost.

J. Barbić:

Molim vas da se najprije pljeskom odužimo našem uvodničaru, jer nas je svojim uvodnim izlaganjem toliko motivirao da je ovo do danas tribina s najduljim trajanjem. To znači da smo pogodili temu koja je ovoj akademskoj zajednici itekako važna. No, ona nije važna samo za akademsku, nego i za cijelu našu zajednicu jer je Sveučilište rasadnik znanja na kojemu bi trebala počivati ova zemlja. Jedina prava investicija je investicija u znanje. Ona, naravno ne i

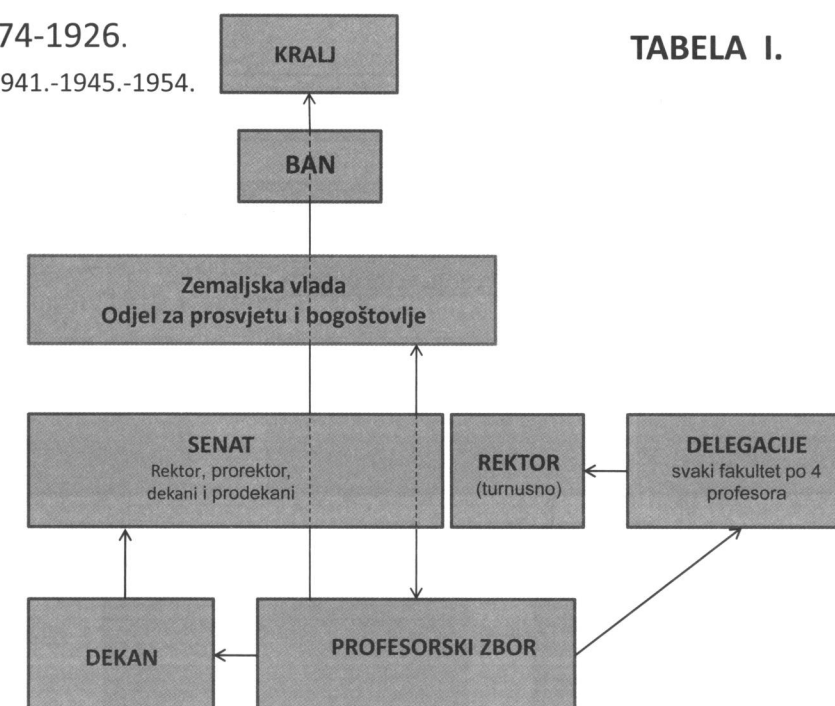
sama, može donijeti pravi rezultat. Uz to se moraju steći i neke druge okolnosti, ali bez investicije u ljude, u znanje, u sposobnost onih koji rade ili upravljaju nemamo baš neke izgleda za napredak. To je pokazala ekonomija na koju se sada svi jako pozivaju. Zemlje koje su ulagale u znanje postigle su dobre rezultate. Sam kapital za to nije dovoljan. Drago mi je da smo u kratkom vremenu dvije tribine posvetili tim sadržajima.

Ovdje je izrečeno mnogo toga što može koristiti onima koji će donijeti političku odluku o ustroju i djelovanju sveučilišta. Takvu odluku mi ne možemo donijeti, ali ovdje možemo dati podlogu za donošenje ispravne odluke. Možemo se opet sastati nakon toga i postaviti pitanje zašto se ovdje izneseni razlozi za odluku nisu uzeli u obzir pri njezinu donošenju, ako to ne bude učinjeno. Znanost, naime, djeluje samo snagom uvjerljivosti svojih argumenata, a njih je danas ovdje izneseno dovoljno da se prihvate rješenja s kojima neće kasnije imati posla Ustavni sud. Valja imati na umu da se o nekim stvarima taj sud pred nekoliko godina već bio izjasnio. Treba preventivno djelovati, jer kad stvar dođe pred Ustavni ili bilo koji drugi sud, riječ je o pravnoj patologiji. Uvijek sam bio protiv patologije u pravu i uvijek za prevenciju. Zato djelujemo preventivno. Hvala vam na sudjelovanju i vidimo se idući mjesec na tribini na kojoj ćemo razgovarati o državnoj maturi.

RAZVOJ SVEUČILIŠTA 1874 – 1926.

	fakulteti	nastavnici (stalni)	studenti
1874	3	25 (11)	205
1894.		42 (32)	397
1914.		101 (54)	716
1917.	4	85 (50)	689
1924.	6	120 (78)	2.805
1926.	7	140	3.785

1874-1926.
1939.-1941.-1945.-1954.

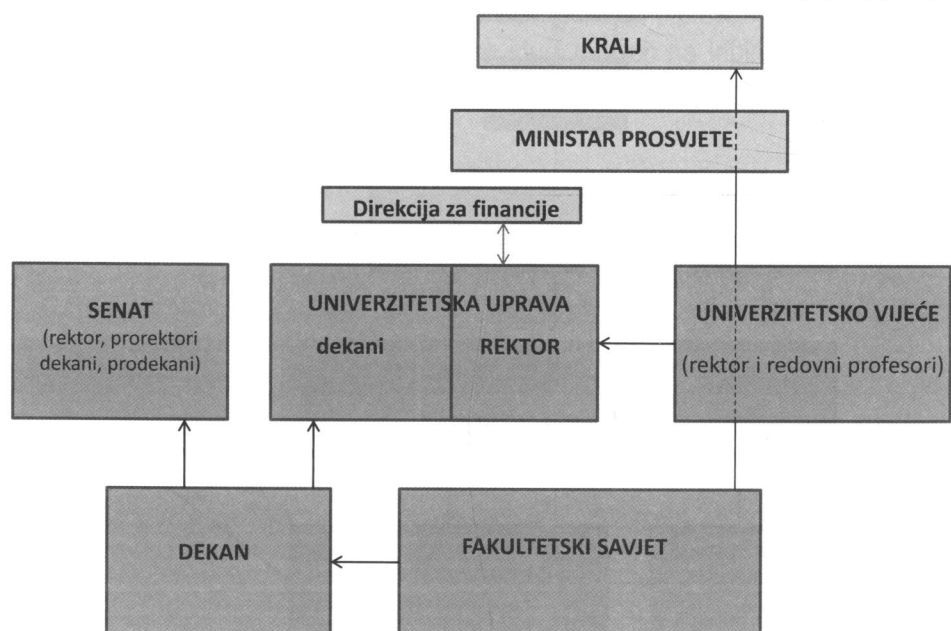

RAZVOJ SVEUČILIŠTA 1926/30. – 1954.

	fakulteti	nastavnici (stalni)	studenti
1926.	7	140	3.785
1930.	7	151	4.292
1939.		172	886
1941.		189	6.720
1945.	8	193	7.465
1954.	8	310	14.342

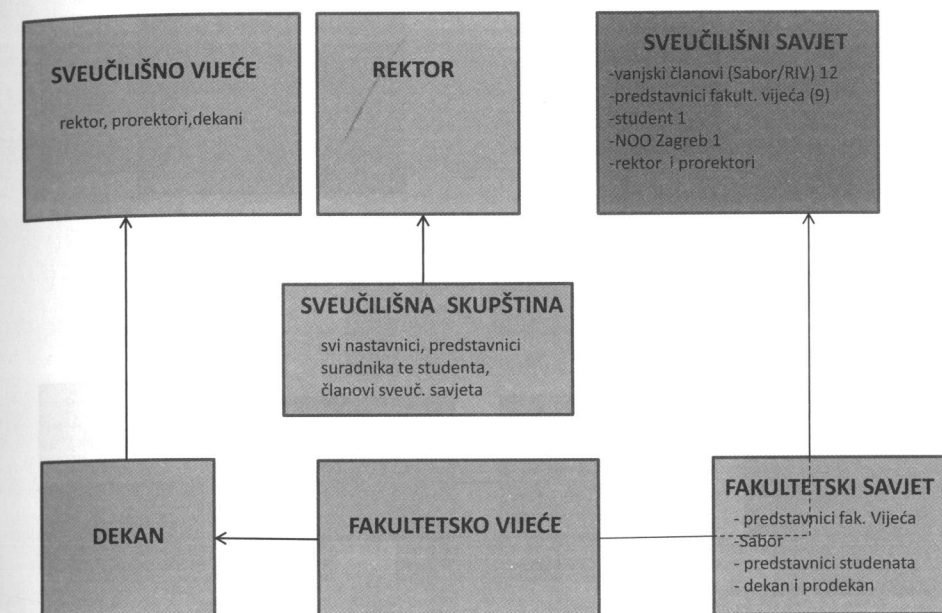
1926/30. – 1940.

TABELA II.

1954/1957.-1965.

TABELA III.

GRANANJE TEHNIČKIH FAKULTETA 1956.

1946:

Pravni fakultet, Filozofski fakultet, *Bogoslovni fakultet (ex 1952)*, Medicinski fakultet (1917.), Gospodarsko-šumarski fakultet (1919.), Veterinarski fakultet (1924.), Tehnički fakultet (1926.), Farmaceutski fakultet (1942.), Prirodoslovno-matematski fakultet (1946.)

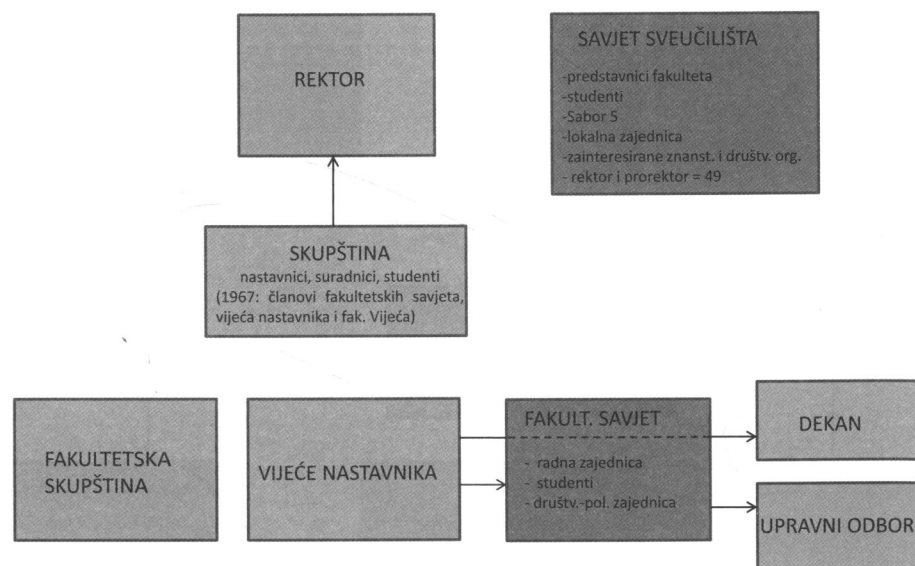
1956: Tehnički fakultet →

Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet, Elektrotehnički fakultet, Strojarsko-brodograđevni fakultet, Kemijsko-prehrambeno-rudarski fakultet (Tehnološki fakultet) →

1968.: 31 članica SuZ (18 fakulteta u Zg.), 1.052 stalna nastavnika, 30.000 studenata

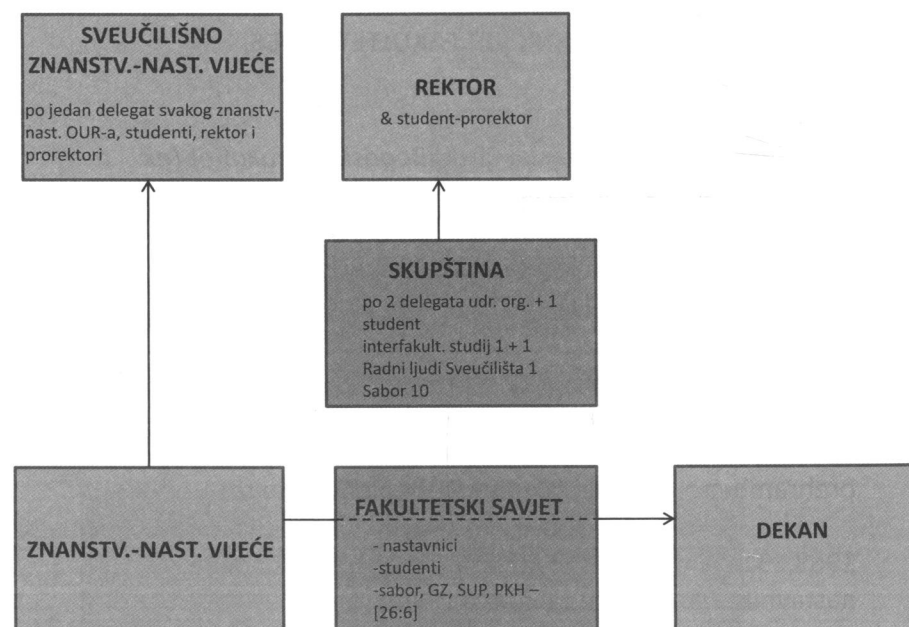
1965.-1971.

TABELA IV.

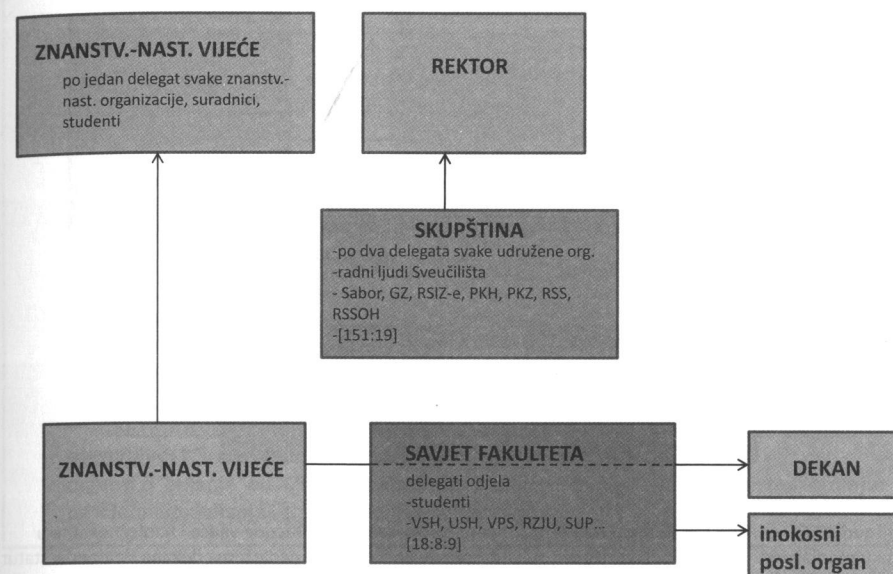
1971.-1977.

TABELA V.

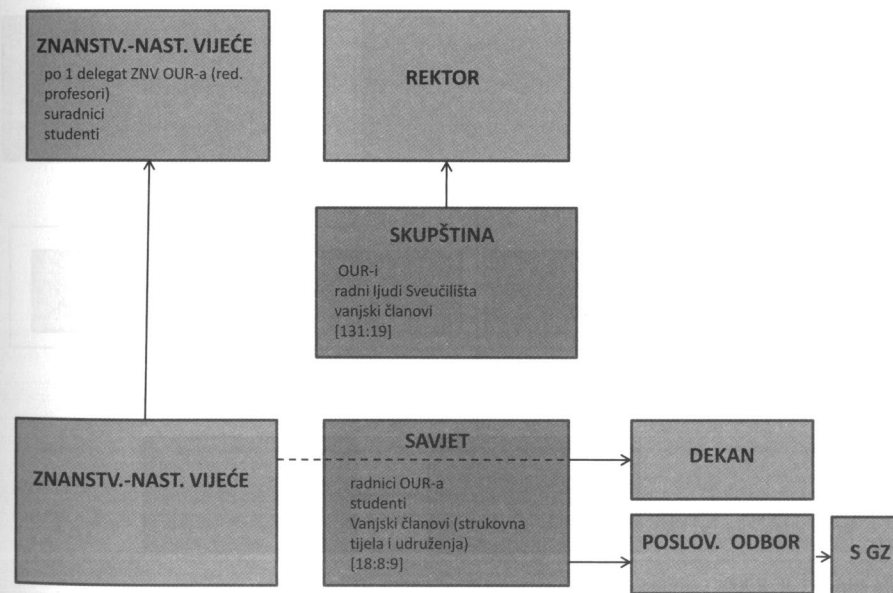
1977.-1982.

TABELA VI.

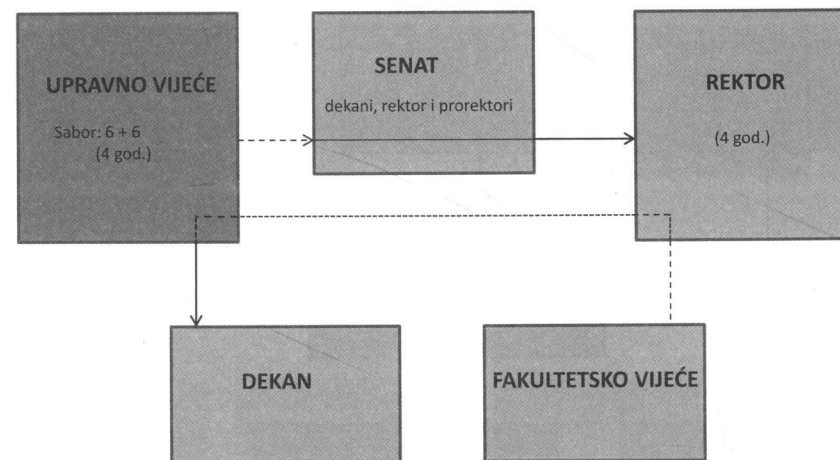
1982.-1993.

TABELA VII.

1993.-2003.

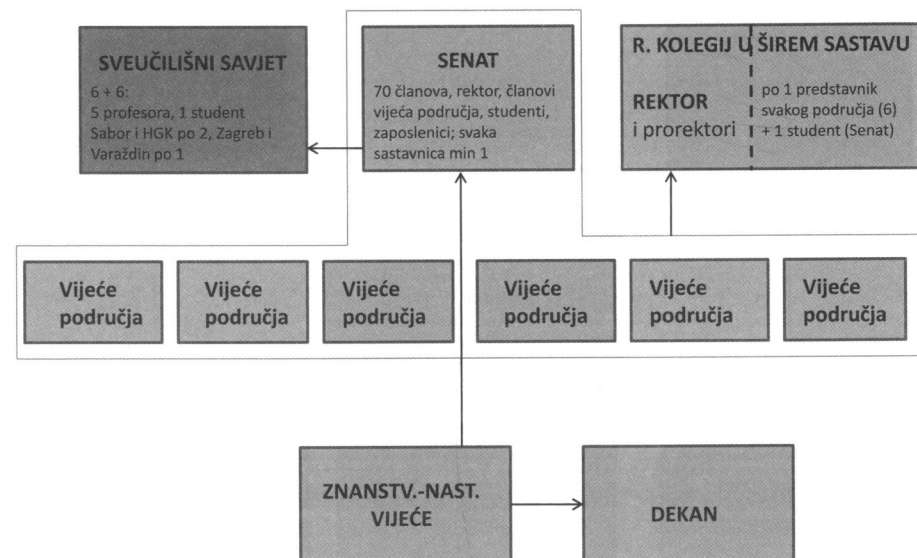
TABELA VIII.

Ustavni sud 2000. je ukinuo odredbe o nadležnostima ministra, sastavu Upravnog vijeća i nadležnostima u postupku predlaganja rektora, potvrdi izbora dekana i razrješenja dekana, nadležnost dekana da donosi statut i i dr.

2003/05.-

TABELA IX.

Ustavni sud RH JE 2005. ukinuo Odredbu o "pravnom integriranju sveučilišta".

TEMELJNE ZNAČAJKE RAZVOJA

-- autoritarna politička kultura vs. metajuridička ("etička") ideja autonomije
tradicija autoritarnog i totalitarnog okruženja: institucionaliziranje pojedinih elemenata autonomije uz stvarnu neposrednu ili posrednu kontrolu vlasti nad Sveučilištem vs. otpor na Sveučilištu i društvu

-- državno i samostalno financiranje
sigurnost državnog financiranja vs. nadzor i utjecaj na Sveučilište; školarine od 1874., režim besplatnog studija nakon 1945. za osnovnu kategoriju studenata; mogućnost samostalnog financiranja od 1959.

-- subjektivitet fakulteta
Sveučilište u Zagrebu - sveučilište jakih fakulteta od 1874. ; pravna osobnost neprekinuto od 1940.; relativna financijska "samostalnost" od 1959.

-- koncentracija raznovrsnih potencijala na Sveučilištu vs. otežana upravljivost
organsko bujanje od 1956.: glomaznost i diferenciranost vs. sigurnost u razvoju; problemi upravljanja i značaj pravnog subjektiviteta